

MERSİN SANAT EDEBİYAT

NİSAN - MAYIS - HAZİRAN 2025

YIL : 4

SAYI : 15

VURAL ÜLKÜ - ORHAN ÖZDEMİR - ALİ F. BİLİR - DURAN AYDIN
AYDAN YALÇIN - MEHMET ŞÜKRÜ - HALUK UYGUR - ALİ TANSU BALCI
RAMAZAN ESMEER - FAİK KANATLI - HAKAN ÇELİKKOL - F. SEVGİ HATİPOĞLU
ADİL BAŞOĞUL - HAVVA UYAR - BEDRİYE KORKANKORKMAZ - F. SAADET BİLİR
ŞAHİN TAŞ - NAZMİ BAYRI - HIZIR İRFAN ÖNDER
KUBİLAY ALTUNTAŞ - ERKAN ÖZAYDIN - TURGAY DEĞİRMENCİ
Ş. DİDEM KEREMOĞLU - PATRICK PÉREZ SÉCHERET - ASIM ÖZTÜRK
NURİ ABAÇ - AHMET YEŞİL - EBRU E. DÜVENÇİ - ÇETİN ACAR

Ebru E. Duvenci

MERSİN SANAT EDEBİYAT

ÜÇ AYLIK SANAT EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi

MERSİN SANAT EDEBİYAT DERNEĞİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Tasarım ve Mizanpaj

O. Erkan Özaydın

Editörler

O. Erkan Özaydın-Dr. Orhan ÖZDEMİR

Yayın Kurulu

Ali F. BİLİR - Dr. Orhan ÖZDEMİR

Aydan YALÇIN - Ferhat İŞLEK

Bedriye KORKANKORKMAZ

Nalan ÇELİK

Kapak Görseli

Ahmet YEŞİL (1976)

Ön İç Kapak

Ebru E. DÜVENÇİ

Arka Kapak

Çetin ACAR

İletişim

erkanozaydin48@gmail.com

www.mersinsanatedebiyat.com

05367715159

Basılı dergi için yıllık bağış 1000 TL

Pdf sürdürüm için yıllık bağış 250 TL

MERSİN SANAT EDEBİYAT DERNEĞİ

İş Bankası Mersin Merkez Şb.

IBAN NO: TR41 0006 4000 0016 6003 2674 31

Basım Yeri

Parkur Form Ofset Matbaacılık

Merkez San. Sit.1341. Cad. No: 45

İvedik OSB, Yenimahalle - ANKARA

Sertifika No: 42235

ISSN No: 2791-7762

Basım Tarihi

20 Mart 2025

Temsilciler

Adana - Kubilay ALTUNTAŞ

İzmir - Ferhat İŞLEK

Mersin Sanat Edebiyat Derneği'nin süreli yayın organıdır. Yayımlanan yazı ve şiirlerden yazarı sorumludur. Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez. Dergimiz ticari amaçlı olmadığı için yazıları dergide yayımlanan yazılara ve görsellere telif ödenmez. Dergide yer alan yazılar bütün kullanılmaz, altıntılarda ise derginin adının ve sayfasının belirtilmesi zorunludur.

Editörden...

Sevgili Dostlar,

Bütün dünyada soğuk rüzgârların estiği ve ülkemizde de yiğidin asma ekmeğe muhtaç olduğu bir dönemden geçiyoruz. Böyle dönemlerde edebiyatın nasıl bir işlevi olabilir ki diye sormadan edemiyor insan. Yanıtlanması zor bir soru...

Tarihin derinliklerine doğru bir yolculuk yapınca destanlar, efsaneler, çeşitli halk hikâyeleri, maniler, şiirler, türküler ve diğer halk edebiyatı türleri imdadımıza yetişiyor. Denilebilir ki insanlık en zor dönemlerini halk edebiyatı türleriyle aşıyor. Halkın söze yüklediği anlam, bu türler aracılığıyla yaygınlaşabiliyor. Belki de bir ulusun bugüne ulaşması ve bundan sonra da varlığını sürdürmesi halk edebiyatı türleriyle mümkün olabiliyor.

Köroğlu destanı halkın haksızlıklara karşı direncini diri tutuyor. Karacaoğlan, şiirleriyle bizi güzellerin peşinden sürüklüyor. Pir Sultan Abdal, deyişleriyle zalimlere meydan okuyan bir efsane kahramanı haline geliyor. Âşık Veysel, “Ey gönül derdinden etme şikâyet / Yüce dağlar gurur duyar karından ...” diyerek umudumuzu yitirmememizi öğütüyor.

Bizler de bu duygularla ‘Mersin Sanat Edebiyat’ Dergisini yaşatmaya çalışıyoruz. Bu sayımızda sanatsal yazıların yanında bilimsel yazılara da yer vermeyi kararlaştırdık. Bunun önemli nedenlerinden biri Cumhuriyetimizin kazanımlarıyla ilgili farkındalık yaratmaktır.

Bu sayımızdan sonra da dergimizde sanat-edebiyat ve diğer sosyal alanlarda bilimsel yazılara yer verilecektir. Yazılarıyla bize destek veren tüm dostlarımıza teşekkür ediyoruz.

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Vural Ülkü	Doğumunun 250. Yılında Goethe / 5 - 6
Dr. Orhan Özdemir	Voltaire ve Nâzım Hikmet / 7 - 9
Ali F. Bilir	Ülkemiz ve Dilimizin Aydınlanması / 10
Duran Aydın	Yemişim Şiirini / 11 - 12
Aydan Yalçın	Deniz Giyinen Kadın: Ingrid Jonker / 13 - 15
Mehmet Şükrü	Paltolu Ruh / Şiir / 16
Dr. Haluk Uygur	Etem Çalışkan / 17 - 19
Dr. Ali Tansu Balcı	Kooperatifçilik: Geçmişin Mirası Geleceğin Umudu / 20 - 21
Ramazan Esmer	Esmer-Kırmızı / Şiir / 21
Prof. Dr. Faik Kanath	Demokrasi Kültürü ya da Demokratik Kültür / 22 - 25
Hakan Çelikkol	Ama Ben Seni Bitmeyen Dizelerden Hatırlıyorum / Şiir / 25
Prof. Dr. F. Sevgi Hatipoğlu	Cumhuriyetimiz ve Sağlık Kazanımlarımız / 26 -28
Adil Başoğlu	O Eski Kasabalarda Düğün mü Var.. / Şiir /29 -30
Havva Uyar	Bir Garip Aşk Hikayesi / 31-34
Bedriye Korkankorkmaz	Yüreğim / Şiir / 34
F. Saadet Bilir	Kadın ve Mücadelesi / 35 -37
Şahin Taş	Karamsar Gazel / Şiir / 37
Nazmi Bayrı	Gürcü Kadın ve Şarap Şişesi / Öykü / 38 - 40
Hızır İrfan Önder	Gölgeme Sarılıp Uyuyacağım / Şiir / 40
Kubilay Altuntaş	Vicdanları Anımsatma Eğitimi / Öykü /41- 42
Erkan Özaydın	Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Maarif Vekâleti Mektep Müzesi / 43 - 46
Turgay Değirmenci	Korona Günleri / Şiir / 46
Ş. Didem Keremoğlu	Bergamotlu Çay / Öykü / 47 - 49
Patrick Pérez Sécheret	Hikmet'e Mektup (Çev. Prof. Dr. Ali Demir) / Şiir / 49
Asım Öztürk	Yeniden Filizlenmek / Şiir / 50

DOĞUMUNUN 250. YILINDA GOETHE¹

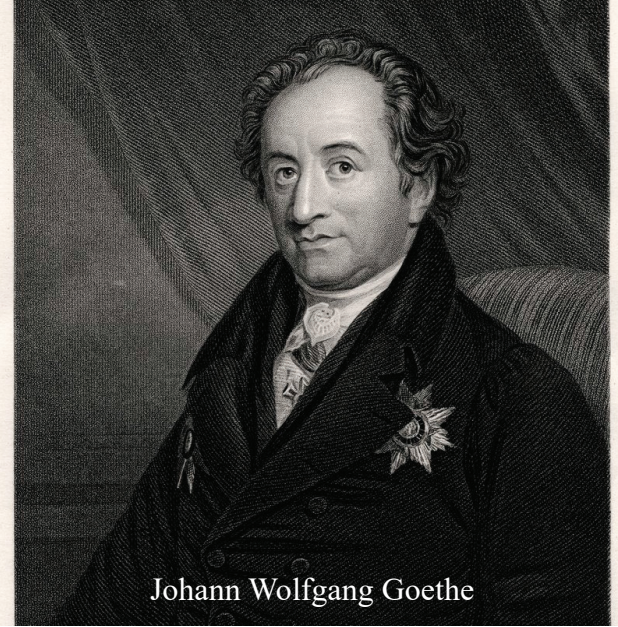
Prof. Dr. Vural ÜLKÜ*

Alman kültürü ve edebiyatı denince ilk akla gelen **Johann Wolfgang Goethe** aslında ülkemizde de çok iyi tanınan bir yazar değildir. Eserlerinin bir bölümü Türkçeye çevrilmişse de, gerek bu çevirilerin sistemsizliği, gerekse **“Faust”** başta olmak üzere birçok eserinin kapsamlı açıklamalar olmadan anlaşılmasında karşılaşılan güçlük, birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de, Goethe’nin adı iyi bilinen, fakat eserleri pek okunmayan birisi olarak kalmasına neden olmuştur. Bir **“Faust”**’u, Almanya’da öğrenciler de eserle neredeyse aynı boyutta **“açıklamalar”** eşliğinde okuyup anlamaya çalışır; çünkü içinde, eski çağlara ve kültür- lere olduğu kadar, Goethe’nin yaşadığı döneme de ilişkin sayısız gönderme ve bilgi yer alır. Bu yüzden, Goethe’nin **“Faust”** başta olmak üzere bütün eserleri, kendileriyle ciddi ve yoğun bir **“uğraşma”** gerektirir, onlar öyle bir çırpıda, hele bir kez okumayla geçirilecek kitaplar değildir.

Yine bu nedenle, Goethe hiçbir zaman gerçek anlamda **“çok satan”** bir yazar olamamıştır. Klasik Alman Edebiyatının en önemli örneklerinden sayılan **“İphigenie”**’si, ancak 200 adet basılıp satılabilmişken, aynı yılların yığın edebiyatı örnek- leri **“pembe kitaplar”** 20-30 bin okuyucuya ula- şıyordu. Ama ne onlardan, ne yazarlarından bir iz bile kalmadığı halde, Goethe ve eserleri, Alman kültürünün temel taşları olmayı sürdürmektedir.

Peki Goethe’nin temel özellikleri nelerdir? En kısa tanımıyla, Goethe’yi aydınlanma dönemiyle insanlık tarihinde bir çığır açan **“Yeni Avrupa”**- nın kültürünün en önemli oluşturucularından ve temsilcilerinden birisi, bıkıp usanmadan **“yeni”**- yi arayan, araştırmacı, akılcı, bilimci, elde ettiğiyle asla yetinmeyen, **“huzursuz”** gerçek çağdaş in- san olarak niteleyebiliriz. Başka yazarlarca pek çok kez işlenmiş, ancak onun ellerinde yepyeni

bir kimlik kazanmış olan **“Faust”** bir anlamda Goethe’nin de kendisidir. Şu ünlü sözcüklerle başlar bu tragedya: “Yoğun çabalarla felsefe, hu- kuk ve tıp okudum, bir de ne yazık ki (büyük bek- lentilerle) ilahiyat...”

Johann Wolfgang Goethe

Şimdiyse duruyorum burada, bir ahmak gibi, hiç- bir biçimde akıllanmış da değilim. Yüksek unva- nım, doktoram bile var, (...) ama bütün şevkim de kırıldı -ne bir şey bildiğime inanıyorum, ne bir şey öğretebildiğime ve insanların düşüncelerini değiştirip doğru yolu gösterebileceğime” (Gece, dize 1 vd.). Gördüğü öğrenim ve sonraki öğretim üyeliği, Faust’a manen hiçbir kazanç sağlama- mıştır. Bundan sonra Faust, Mephisto’nun (şey- tanın yardımıyla gençleşir, aşkı yaşar, para, güç, iktidar sahibi olur, dünyanın gelmiş geçmiş en güzel kadınıyla (Helena ile) evlenir- fakat gerçek mutluluğa hiçbir zaman ulaşamaz. Bu mutluluğu ancak ömrünün sonunda, kıraç ve verimsiz, işe yaramaz bir toprak parçasının tarıma açılmasını, barajlarla, yollarla canlandırılmasını, insanların

¹ Cumhuriyet Gazetesi’nde, 28.08.1999 tarihinde yayımlanan yazısı.

orada özgürlük içinde üretime geçmesini sağladığı zaman, başka bir deyişle, başka insanlara yardımcı olduğu zaman yaşayacaktır. Eserin temel kavramlarından birisi **“Streben”**dir (çaba gösterme). Goethe, bütün eserlerinde bu **“çaba”**nın çeşitli yönlerini işler, ömrü boyunca aydınlanma, hümanizm, barış, özgürlük, kardeşlik mesajları verir.

28 Ağustos 1949'da Frankfurt'ta varlıklı bir ailenin çocuğu olarak doğan Goethe, şair, yazar, hukukçu, (anatomi, mineraloji, botanik, fizik renkleri bilgisi, müzik gibi pek çok alanda çalışmalar yapmış) bir bilim adamı, Saksonya-Weimar-Eisenach Dükalığının devlet görevlisidir (savaş komiseri, maliye bakanı, yol yapımı sorumlusu vb.). Peyzaj mimarlığından diksiyona, tiyatro yönetmenliğinden anatomiye, Sırp-Bohemya-İran edebiyatlarından (**Divan**'ı vardır!) dinler tarihine, arkeolojiden masonluğa kadar ciddi ve derinlemesine incelemediği, meşgul olmadığı konu yoktur, denebilir. Dünya edebiyatının söz dağarı en büyük yazarlarından biri olan Goethe, binlerce sözcük üretmiş, hakkında bir **“Goethe Sözlüğü”** hazırlanmasına yol açmıştır. **“Görerek öğrenme”** tutkusuyla kırk kadar büyük gezi yapmış, çağın ilkel arabalarında 30.000 km yol aşmış, yapılan hesaplara göre 14 yılını yolculuklarda geçirmiştir. Bunlardan en önemlisi, gelişiminde gerçek bir dönüm noktası olan İtalya gezisidir ve üç yıla yakın sürmüştür. Yunanca, Latince, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, İbranice bilen Goethe, **“yeni”** ve **“yabancı”** olan her şeye inanılmaz derecede açıktır. Ömrünün 57 yılını 6000 nüfuslu ufacık bir kasabada (**“başkent” Weimar**'da) geçirdiği halde, **“dünya edebiyatı”** kavramını ve bütün insanların kardeşliği düşüncesini geliştirmiş, kendisini de her zaman, insanı esas alan **“bilimler ve sanatlar dünyasının dünya vatandaşları”** (**“Weltbürger”**) olarak görmüştür.

“Dünya vatandaşlığı”, onun en büyük hayallerinden biridir. Bu **“idea”** ile bütün sınırların aşılacağını düşünüyor, bütün insanların aydınlanması sağlandığı takdirde, ulusların barış içinde bir arada yaşayabileceğine inanıyordu. Bunun örneği; Goethe'ye göre eski Yunan ve Roma kültürlerinin yarattığı ve bütün sınırları aşan güzel

sanatlardı.

Her alanda ilerleme için, uluslar ve insanlar arası iletişimin geliştirilmesini, fikir akışının, görüş alışverişinin artırılmasının, karşılıklı düşünsel ve sanatsal etkileşimi, vazgeçilmez önkoşullar olarak görüyordu. Her çeşit bağnazlığa ve dogmaya şiddetle karşı çıkan Goethe, sürekli, ortak ve önyargısız çabalarla hümanizm idealinin gerçekleştirilmesine inanıyordu.

Ancak bu çabalarda, **“devrim”**in bir rolü söz konusu değildi. Evrenin oluşumu tartışmalarında evrimci bir görüş geliştirdiği gibi, Fransız İhtilâli'ni de şiddetle kınamıştı - bir bakan olarak Goethe hep düzen ve yumuşak reform yanlısı olarak kalmıştır. Uzun ömrü boyunca, (22 Mart 1832'de 82 yaşında ölmüştür), **“Sturm und Drang” (Fırtına ve Coşkunculuk)**, Aydınlanma, Klasisizm, Romantizm, Realizm akımlarına bilinçli (zaman zaman teorisyen, zaman zaman eleştirci) olarak katılmış, ancak bütün akımları zamanla benliğinde özümseyerek bütünleştirmiştir. Altmış yılda tamamladığı **“Faust”** bu anlamda tam bir bileşimdir (sentez); ancak dağınık malzemenin özensizce bir araya getirildiği düzensiz bir yığın değil, adeta mimari bir bütünlüğe sahip bir yapıdır. Ölümünden çok kısa bir süre önce şöyle demiştir bu hususta: **“Altmış yıl önce bir gençken, kafamda ‘Faust’un ana çizgileri açık bir biçimde belirginleşmişti; sadece akıştaki ayrıntılar üzerinde durulması gerekiyordu.”**

Goethe ömrü boyunca hiçbir akıma saplanıp kalmamış, sürekli bir değişim ve gelişim süreci yaşamıştır. Ancak bu asla, yüzeysellik ve ilkesizlik olarak anlaşılmamalıdır. Onun değişmeyen ilkeleri, akılcılık, bilimcilik, hümanizm, özgürlük, ilerleme çabası ve başkalarına yardımcı olmaktır. İnsan çaba gösterdikçe hata da yapabilir, ama bu yüzden çaba göstermekten asla vaz geçmemelidir. Çünkü insanı insan yapan, yücelme çabasıdır, genişerek gelişmesidir, eski çağların asla değişmez denilen dogmalarına ve kurallarına yapışarak aklını dondurması, dünyaya kapılarını kapaması değildir.

*Mersin Üniversitesi Kurucu Rektörü

VOLTAIRE VE NÂZİM HİKMET

Dr. ORHAN ÖZDEMİR

Ne zaman Nâzım Hikmet'in bir yapıtını okumaya başlasam, nedense şairin adı okuyacaklarımdan önce yer ediyor kafamda. Buna kitaplarının kapaklarındaki destansı Nâzım resimleri de katkı veriyor. Hangi Nâzım'ı dikkate almalıyım şimdi? Şair Nâzım, mahpus Nâzım, vatansever Nâzım, oyun yazarı Nâzım, sosyalist Nâzım, sürgün Nâzım, kitapları yasaklanan Nâzım... Ve her kitabında, her şiirinde Türkçenin bin bir rengini kullanan dil ustası Nâzım...

Bu yazıyı kaleme alırken de aynı sorunla karşılaştım. Düşünürken onun aydın kimliğinden yola çıkarak aydınlanmanın ünlü filozofu Voltaire'e ulaştım. Voltaire ile buluşmam beni ister istemez farklı yüzyıllarda yaşamış, iki farklı ülkenin bu iki ünlü insanını karşılaştırmaya yöneltti. Biri 18. yüzyıl Fransız aydınlanmasını doruğa taşımış kentsoylu bir düşünür, diğeri de aydınlanma tartışmasının Fransız devrimiyle bitmediğini, yeni dönemde aydınlanmanın emeği öne çıkarması gerektiğini savlayan paşazade bir şair. Bu durumda aydınlanma döneminin (18. yüzyıl) temel özelliklerinden kısaca söz etmek yararlı olacaktır. Aydınlanmayı iki aşamada değerlendirmek gerekir: 16. yüzyılda hümanizm (insancılık) akımının tüm Avrupa'ya yayılmasıyla feodal egemenliğin yıkılmasını amaçlayan birinci aşama; diğeri de 18. yüzyılda aydınlanmaya adını veren yine feodal düzene karşı daha çok düşünsel (ideolojik) ve yazınsal etkinliklerin öne çıktığı ikinci aşamadır. İkinci aşamada Descartes'la (1596-1657) başlayan usçuluk, Voltaire (1694-1778) ve Montesquieu (1689-1755) ile sürmüştür. Aydınlanmanın eleştirel usun dışındaki diğer özellikleri; bilim ve deneyin öne çıkması; dinsel hoşgörü, düşünce ve basın özgürlüğü, bireyin önem kazanması, yasalar önünde eşitlik ve anlaşılır bir dil kullanımı olarak sıralanabilir.

Düşünsel ve yazınsal etkinliklerin amacına ulaşabilmesi için anlaşılır bir dil kullanmak gerekmektedir. Çünkü "aydınlatarak konuşmak" (Ueding, 1989: 294), karanlık, belirsiz görüşlerden sıyrılıp, düşünceyle nesnenin ilişkisini usun ışığına götürecek dilsel eylemin bir biçimi demektir. Bu yüzden, erken aydınlanma döneminin düşünceleri, halkın konuştuğu dile ve bu dilin geliştirilmesine önem vermişlerdir. Konuşulan dilin, aydınlanmanın en etkili aracı olduğuna inanılmaktadır. Bu dönemde "İnsan ve toplum için dilin işlevi" ve "ulusal eğitimin aracı" (Dascal, 1992: 117-136) olarak dil tartışması öne çıkmaktadır. Bilgi ve gerçeklik, ancak dil yoluyla (dergi ve kitaplarla) yayılabilir. Bu anlamda, dilin politik işlevi de vardır (Ricken, 1989: 316). Dilin anlaşılır bir biçimde kullanılması onun aydınlatıcı gücünde yatmaktadır. Ancak bu biçimde bilgelik ve bilim halka iner.

Aydınlanmanın yukarıda tanımlanmaya çalışılan ilkelerinin yasallaşması kolay olmamıştır. Bu ilkeler, Avrupa'da da, Türkiye'de de var olan düzenle uzun süren bir savaşımdan sonra kabul görebilmiştir. Voltaire, Fransız aydınlanmasının düşün neferlerinin en önde gelenidir. Nâzım ise kendi ülkesinde aydınlanmanın en ateşli savunucularındandır. Yanyana getirildiklerinde her iki aydının çok sayıda ortak özelliği olduğu görülmektedir:

Voltaire şair ve yazardır. Nâzım da öyle... Voltaire var olan feodal düzene karşıdır. Nâzım da sosyalist inançlarından dolayı kendi ülkesindeki düzene karşıdır. Voltaire'in feodal düzene karşı çıkışı aşağıdaki dizelerinde de belirginleşmektedir:

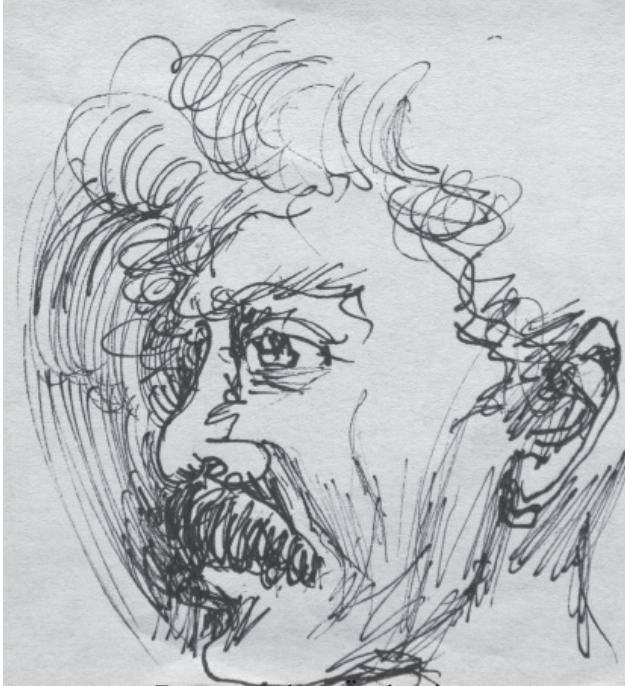
Alık bir halkın düşündüğü gibi değildir rahipler

Bizim saflığımızdan doğar onların tüm hünerleri
(Tanilli,1994: 21)

Nâzım, var olan düzene neden karşı olduğunu çok sayıda şiirinde dile getirmiştir. “Vatan Haini” adlı şiirinden bir bölümünü aldığım aşağıdaki dizeler bile onun düzenle olan sorununu açıklamaya yetmektedir:

[...]
Vatan çiftliklerinize,
kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse
vatan,
vatan şose boylarında gebermekse açlıktan,
vatan, soğukta it gibi titremek ve
sıtmadan kıvrnamaksa yazın,
fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,
vatan tırnaklarıysa ağalarınızın,
vatan, mızraklı ilmi halse, vatan, polis copuysa,
ödeneklerinize, maaşlarınızsa vatan,
vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası,
Amerikan donanması topuysa,
vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığınızdan,
ben vatan hainiyim.
[...]

(Hikmet, 1992: 144).

Desen: Orhan Özdemir

Voltaire, var olan düzenin değişeceğine olan inancını şöyle dile getirmektedir:

“Gördüğüm her şey bir devrimin tohumlarını ekiyor; mutlaka gelecek o ve ben tanıştı olmak zevkinden yoksun kalacağım. [...] Gençler, pek mutlu insanlar, güzel şeyler görecekler” (Tanilli, 1994: 209).

Nâzım da değişimin gerçekleşeceğine inanmaktadır. “Nikbinlik” adlı şiirinin başlangıcında şunları söylüyor:

Güzel günler görecekiz çocuklar,
güneşli günler
göre-
-ceğiz.
Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar,
ışıklı maviliklere
süre-
-ceğiz...

[...]

(Hikmet, 1992:190).

Voltaire dogmalara karşı bilim ve deneye inanmaktadır. İngiltere’de Francis Bacon, John Locke ve Newton’u tanımaya çalışır. Voltaire, İngiltere’ye gidişinden kısa bir süre sonra ölen Newton’un cenaze törenine katılır. Nâzım Hikmet de Heraklit’den Berkley’e kadar çeşitli düşünürleri şiirlerine konu olarak seçmiştir. Bilime olan tutkusunu zaman zaman “makineleşmek” olarak dile getirmiştir. Her ikisinin de bilimsel verilere dayanarak dünyayı değiştirmek istediği görülmektedir.

Hem var olan düzeni, hem de dünyayı değiştirme isteği her iki insanı da bildik sonuçlara sürüklemiştir: Voltaire, hapsedilmiş, sürülmüş ve kitapları yasaklanmıştır. Kitaplar, “Direction de la librairie” adlı bir kurum tarafından denetlenmektedir. Bu kuruluştan izin alınmadan kitaplar yayımlanamamaktadır. 1741’de 79; 1751’de 82; 1763’te 121 kitap sansür edilmiştir. Sansürün giderek artması şöyle bir anekdot’un doğmasına neden olmuştur: “Adalet bakanının talimatıyla Muhammed’in “Kur’an” adlı bir kitabını okudum. Ve içinde dine ve ahlaka aykırı hiçbir şey bulamadım” (Schröder, 1974: 40). Voltaire’in “Letters philosophique, ou Letters sur les Aglais” (Felsefe Mektupları ya da İngilizler Hakkında Mektuplar) adlı yapıtlarının parlamento tarafından yakılma-

sına karar verilmiştir (Schröder, 1974: 42). Türkiye’de de Nâzım’ın şiirlerinin hâlâ yasaklandığına tanık olunmaktadır.

Voltaire ile Nâzım’ın ortak yönleri arasında, her iki aydının da savaş karşıtı olması gösterilebilir. Voltaire savaş konusunda şu görüşlere yer vermektedir:

“Yendiği ulusun cesetlerinden yararlanmış hiçbir ulus yoktur; orduları zafer kazansın ya da yenilsin, o da öder, o da acı çeker!” “Açıkça söylemeli ki, bütün savaşlar içinde en haklı olanı ve belki de tek haklı olanı, Spartaküs’ün yürüttüğü savaştır” (Tanilli, 1994: 219).

Nâzım, savaş karşıtlığını çok sayıda şiirinde dile getirmiştir. O da Voltaire gibi haklı savaşları desteklemektedir. “Taranta – Babu’ya Mektuplar” adlı şiirleri İtalyan faşizmine ve İtalya’nın Habeşistan’ı işgaline karşı yazmıştır. Aslında bu şiirler, döneminde Türk aydınlarını da faşizme karşı uyarmaktadır. Voltaire ve Nâzım, her ikisi de evrensel barıştan yanadır.

Sonuç olarak her iki aydın da aydın olmanın bedelini ödeyerek ve kendi ulusal sınırlarını aşarak dünyaya mal olmuşlardır. Her ikisi de halkın anlayacağı bir dil kullanarak dilin gücünden etkin bir biçimde yararlanmıştır. Her iki aydın da söylenmiş olandan yola çıkarak söylenmemiş olanı söylemeye çaba göstermiş, insanlığa daha güzel bir dünyanın muştusunu verebilmek için tüm zorlukları göze alabilmiştir. Son söz yine Nâzım’ın olsun:

*Ben yanmasam / sen yanmasan / biz yanmasak
/ nasıl / çıkar / karanlıklar / aydınlığa.*

Yararlanılan Kaynaklar

Dascal, M. (etal). (Ed.). (1992); Sprachphilosophie. Halbband 1. Berlin. De Gruyter.
Hikmet, Nazım (1992). Son Şiirleri. Adam Yayınları, 7. Basım, İstanbul.
Hikmet, Nazım, (1992). 835 Satır. Adam Yayınları, 7. Basım. İstanbul.
Ricken, Ulrich. (1989). “Sprachtheorie - Aufklärung und Gegenklärung”. In: Aufklärung und Gegenklärung in der europäischen Literatur-

Philosophie und Politik.

Schröder, Winfried, (Leitung) (1974). Französische Aufklärung. Verlag Philipp Reclam. Leipzig.
Tanilli, Server, (1994). Voltaire ve Aydınlanma. Cem Yayınevi, İstanbul.

Ueding, Gert, (1989). “Von der Universalsprache zur Sprache als politische Handlung”. In: Aufklärung und Gegenklärung in der europäischen Literatur- Philosophie und Politik.

Desen: Orhan Özdemir

ÜLKEMİZ VE DİLİMİZİN AYDINLANMASI

ALİ F. BİLİR

Can dostlar, eğer insanın bir sağlık sorunu varsa, ilkin doktora gider. Doktor gerekli muayeneyi yapar, bulgular sonucunda hastalığa tanı koyar. Hastanın iyileşmesi ve yeniden sağlığına kavuşması için ilacını verir. Eğer hasta doktora gitmez, tanı konmadan denkleme ilaç kullanırsa sağlık sorunu çözülemez, hastalık süregelenleşir...

Bana göre; yıllardır ülkece yaşamakta olduğumuz süregelenleşen toplumsal sorunların çözümlememesinin temel nedeni tanı koymayan, afaki çözüm arayışlarımızdan kaynaklanmaktadır.

Bu noktada temel sorunumuza koyacağımız tanı; aydınlanma eksikliği, dil, kültür, tarih ve doğa bilincine sahip, düşünen, özgür, aydın bireyleri var edemeyişimizdir.

Batı'da '**Aydınlanma Çağı**' olarak adlandırılan tarihsel dönem, aydınlanma felsefesinin 18. yüzyılda doğup benimsenmeye başladığı dönemdir. Avrupa 'karanlık çağ' döneminde, dine aykırı olduğu düşüncesiyle bilimsel düşünmeyi yasaklamıştı. Biz de sözü edilen o 'karanlık çağ'ın bir benzerini yaşamaktayız ne yazık ki!

Bilge Konfüçyüs'e "Bir ülkeyi idare etmeye çağrılısaydınız, yapacağınız ilk iş ne olurdu," diye sormuşlar. Yanıt olarak: "**İşe önce dili düzeltmekle başladım. Çünkü dil bozulursa kelimeler düşünceleri iyi anlatamaz. Bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir,**" demiş. Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk de, 1923 yılında "Türkiye Cumhuriyeti" ni kurmasının ardından 'Batı' örneği bir aydınlanma için harekete geçti. '**Türk Dil Kurumu**' ve '**Türk Tarih Kurumu**'nu kurdu. Tüm olumsuz koşullara karşın Batı'da 300 yılda oluşturulan 'Aydınlanma'yı, 15 yıl gibi kısa bir sürede var etmeye çalıştı. 1932 yılındaki '**Dil Devrimi**' ile bizleri ana dilimiz arı duru Türkçe'ye kavuşturdu.

Mustafa Kemal'in ışığıyla 1940 yılında kurulan '**Köy Enstitüleri**' ile on yıl süren bir aydınlanma dönemi daha yaşadık. Karanlık güçler o ışığın aydınlatmasına izin vermedi.

Bugün tüm olumsuzluklara karşın ülke olarak geleceğe umutla bakıyoruz ve bunu **Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk**'ün devrimlerine borçluyuz. Dil Devrimini bilge ozanımız Yunus Emre'nin bir şiiriyle kutluyor, ülkemiz için birlik, dirlik, güzellik diliyorum.

Desen: Anonim

YUNUS EMRE

SÖZÜNÜ BİLEN KİŞİNİN

Sözünü bilen kişinin
Yüzünü ak ede bir söz
Sözü pişirip diyenin
İşini sağ ede bir söz

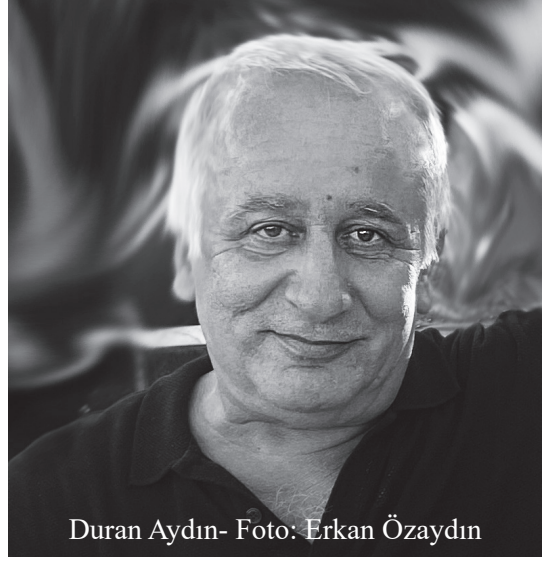
Söz ola kese savaşı
Söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşı
Balıla yağ ede bir söz

Kişi bile söz demini
Demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini
Sekiz uçmağ ede bir söz

YEMİŞİM ŞİİRİNİ

DURAN AYDIN

Duran Aydın- Foto: Erkan Özaydın

Yerkürenin bizden ırak ülkelerinde durum nasıldır bilemem, ama ülkemize preslenmiş edebiyat dünyasının en kavgacı, en fetbaz, burnundan kıl aldırmayanları şairlerdir; kanıtlı-tanıkl nice örneği bu çevreye az biraz yakın durup bilmeyen kimse kalmamıştır.

Düzyazıcılar mı? Ha, onların şiir yazarlara göre o çıldırtıcı sakinlikleri, genişlikleri, Aladağ'dan serin oluşları yok mu, şiire bulaşmış ve tez canlı herkesi kanser eder alimallah!

Seziyorum ki, kalemimin ucunda kıpraşan sözcükleri yazmasam da okudunuz: Yani öykü-roman-denemeciler daha efendi, daha kalender, sakin ve sabırlı yapıda olmasalardı, uzun uzun yazarak, onca içinden çıkılmaz karmaşayı, sorunsalı, açmazı bir dedektif titizliğinde inceleyerek, çözümler, gerekçeler üreterek, dahası biz okurları da buna inandırarak metnin gerektirdiği mantıktan milim de şaşmadan nasıl aşabilirlerdi ki?

Şairler mi? Valla onca yıl sonrası az biraz onlardan biri sayılmama karşın, ben de ne tür gizlerle donanmış olduklarını tam olarak çözebilmiş değilim.

Kendimden bilirim; pimpirikli, kavgacı-külhan yapıları, yeri geldiğinde de (yani çıtı pıtı 'taze'ler, özellikle dul, biraz 'rahat şaire'lerle karşılaşıldığında) dünyanın olmasa da o kentin en romantik, en nazik insanlarına evriliverirler.

Aslında hepimiz bitmek tükenmek bilmez bu şair kavgalarından yılmış usanmış görünsek de,

gizliden o tür kavga yazılarına bayılmıyor değiliz! Kimi zaman içki masalarından dergi sayfalarına transfer olan bu 'şair halleri'nden oluşmuş küfür, hakaret ve aşağılamalarla süslenmiş, adına zaten 'polemik' bile denemeyecek buram buram yüksek ego kokulu yazıların sular-seller gibi rahatça, biraz da kavga izlemenin verdiği garip zevkle bir çırpıda okunduğunu bu ülke insanına özgü özelliklerden sayarız.

Oysa birçok yerde birçok kez, şairleri uzaktan sevmemiz salık verilmiştir verilmesine; olsun, yine de yazdıkları o güzelim şiirleri akşam serinliğinde birer kadeh buzlu bulut eşliğinde kendilerinden dinlemeyi, yabana atılamayacak güzelliklerden biliriz. Dedikoduları, küfürleri, esprileri, çocuksulukları... Yine de şiirler ve onları yazan bu deliler hep olsun hayatlarımızda. Çok çok zararları kendilerinedir! Değil mi ki, bu Allah'ın belası şairler her zaman için bir anne / sevgili tarafından korunması gereken, şefkate aç, ninnisi yarıda kesilmiş uslanmaz çocuklar olagelmışlerdir. Kendileriyle değilse de, şiirsiz çekilmezdir dünyanın kahrı, çilesi...

Şimdi bunca sözü niye mi ettim?

Giden aylardan birinde, içerdği mucizelere imrenip hani şu 'akıllı' denilenlerinden bir telefon da ben alayım istedim. Bir yıl boyunca, emekli maaşımın onda birini kemirecek oluşuna içim yanarak da olsa, "Al'ıym anasını sat'ıym bi tane de ben! Bi daha mı dünyaya geleceğim?" ara gaziyla

kendimi büyük bir mağazada görevli kandırıkçı kızların cenderesine kapılmış buldum.

Telefonu, tıpkı çocukluğumda bayramlarda alınmış ayakkabıdan sayarak bi koynuma alıp yatmadığım kaldı. Orasını burasını kurcalarken, ilk ay, o internet paketi denen şeyi aşmaktan hü-küm giyip tamı tamına 100 kaymecik de bayıl-mayayım mı...

Neyse... Sonra sonra adına 'WhatsApp' denil-miş programda, önceden satın alınmış dakikala-rını hiç mi hiç eksiltmeyen uygulamayı keşfet-mekten oldukça mutlu, bir gruba takıldım. Grup, bildiğiniz, işte birden fazla ortak yanı benzeşen kişilerin birbirilerine telefon numaralarını vere-rek kendi aralarında dertleşmeleri, söyleşmeleri, yeri geldiğinde de hava atmalarına yarayan 'ah ne güzeldi o eski günler' diyerek iç çekmelerine yarayan sanal bir masa / oda ortamı. Bakıyorum, oldukça mutlular da... Ara ara yükledikleri, kırk dört yıl öncesinde, ortaokul yıllarımızda çekilmiş fotoğraflar yok mu; bir hazine!

Ama benim derdim başka! Sorunu yazının sonlarına doğru anlatacağım; burayı atlayıp o bölümü okursanız akışta kaçıracağınız ayrıntılar olacak.

Bunca söze neden olan bu yazıyı şu rastlan-tıya borçluyum: Kimi zaman, olur olmaz yerde, kırk yılda bir de olsa, bir sokakta karşılaştığım ortaokul arkadaşlarımdan biriyle ayaküstü birkaç tümce konuşmak, geçmişe bir an dönüp zaman tüneline dalış yapmama neden oluyor, çok da iyi geliyordu.

Sonuncusunda onunla karşılaşmamız değişik bir ortamda, oldukça uzun süren bir söyleşiye kapı araladı. Birlikte, üç aşağı beş yukarı hayata hangi pencerelerden bakıp insanlığımızın ortak yaralarından ne kadar etkilendiğimizin koordi-natlarını yakaladık.

İkimizin ortak arkadaşı Aydın Bey'in işyerin-deki bu buluşmamızda, okul arkadaşımın değişik okullarda yöneticilik de yapmış emekli bir öğre-tim üyesi, benim ise edebiyatın hiç de uzağında

sayılmayacak emekli bir işçi oluşumu karşılıklı öğrenmemiz farklı bir hava estirmiş olmalı ki, arkadaşımın, yayımladığımız dergiyi, kitapları-mı okumak istediğini söylemesinden, yani yaz-dıklarını okuyacak yeni bir kişiye kavuşmaktan oldukça mutlu ayrıldım oradan.

Kitaplarımı, çıkardığımız dergiyi bir an önce sunmam, arası soğumadan arkadaşıma ulaştır-mam ondaki heyecanın sönmesini önlemek için-di; üç gün sonra bu da oldu.

Sonra, haftayı devirmeden şunu gördüm 'What-sApp'ta: "Ses ver ey arkadaşım, neredesin?" Çağrının doğrudan bana yapıldığını kitaplarımın kapak fotoğrafından anladım. Kitaplardan birin-de semtimizi, o çok bilinen eski yolu, okullarımı-zı, lisemizden mezun olmuş ünlü kişileri, yazlık sinemaları vs. ucuna kıyısına küçük öyküler te-yelleyip anlatmaya çalışmışım.

Önceleri çok sevindim, 'işte yıllar sonra buluş-tuk, aramızdan bir şair çıkmış, ay ne güzel' filan diyeceklerini düşünerek. Kimilerinin adını belle-ğimin kuyusundan çıkarmam zor olmuyor. 12-13 yaşımızın bulanık silüetleri birer teyze, amca, dede fotoğrafı olarak değişik hastalıklara, ilaç kutularına, hastane koridorlarına, mezarlıklara, hapisanelere filan dönüşüyor. Dellendiğim nokta şu: Aynısı bende de bulunan ortaokul yıllarımı-zın siyah beyaz fotoğraflarını yayımlar, değişik öğretmenlerimizin adlarını küçük anılarıyla anar-ken, günler boyu şiirden, müzikten, sinemadan tek bir söz ettikleri yok!

Yoksa yok! Onlar şiirsiz de mutlular. Biz der-dimizle yanalım...

Deniz Giyinen Kadın: INGRID JONKER

AYDAN YALÇIN

Ingrid Jonker'a

*kanatları eksik bir akşamla çıkageldi ıslak
bir kuştı yorgun tozlu yatağında nehrin
camdan bir suretti geçtim içinden sessiz
elleri bataklık yırtığı kanlı bir cenin*

*demir kapıları inleyen beli kırık anahtar
sanki kendi nehrinde boğulan sandal
kandelen gözleriyle 'çocuk ölmedi' dedi
en çiçeklenmiş yerinden hiç kesilir mi dal*

*yansımalar topladım girdim ruhuna sessiz
ıslaktı bilekleri çok yaralı nefessiz
kazıdım duvarlardan yorgun şiirlerini
deniz giyindi kadın ardına bakmadan gitti ¹*

“Jack, sevgilim, yarın kumsala gideceğim, kıyıda alabildiğince uzaklaşacağım, sonra gözden kaybolacağım. Basit bir boğulma olacak... Simone hep aklımda! Lütfen, ona bütün sevgini ver, nasıl yaşayacağını, olaylara nasıl bakması gerektiğini öğret. Tatillerde yanına gelsin. Seni benim yerime koyabilsin, lütfen, deneyimlerinle ona rehber ol; bana benzesin, benim ne olduğum için değil, kendisinin hayata tutunması için... Sana teşekkür ediyorum.” Ingrid Jonker

Onunla kurduğum o derin akrabalığa yani bir çift siyah kelebek olup birlikte Güney Afrika'ya kanat açmadan önce Ingrid'i sizlere biraz tanıtmalıyım. Ingrid Jonker, zamanının ve şiir geleceğinin ikonik ve gizdökümcü çılgın bir şairidir. Güney Afrika'nın Sylvia Plath'ı da denilen Jonker, 1933 yılında Güney Afrika'da doğdu ve 1965 yılının temmuz ayında yedi yaşındaki kızı Simone'yi ardında bırakarak sadece 32 yaşındayken doğup büyüdüğü, hatta annesi olarak gördüğü Cape Town'da denize yürüyerek hayatına trajik bir şekilde son verdi. “Annemin bir peri olduğuna inandım hep. O çok güzel ve saftı ama ruhu de-

liklerle doluydu. Varlığım, o delikleri kapamaya, onun güzel ruhunu ne yazık ki kurtarmaya yetmedi, şu an ikimizin yerine yaşıyorum ” diyecektir büyüdüğünde Simone. Ona göre annesi Ingrid, aslında denize yürüyerek ölüme gitmedi. O, sözcükler denizinde boğulmaya, çok özlediği sessizliğini giyinip şiirevinde sonsuza dek dinlenmeye, hiçliğin bir tanecığı olmaya gitti.

Kesip çıkarılan kâğıt bebeğim benim / boğuldu birkaç adım uzakta / derinliğinde sözcükler denizinin / şiirinin evinde ²

Bir misyoner olan ve aynı zamanda o dönemin Sansür Kurulunun başında bulunan diktatör, ırkçı ve her an Ingrid'i değersizleştirmeye çalışan bir baba, sevgi ve nefret çizgisinde gidip gelen hayal kırıklıklarıyla dolu aşklar, evsiz ve parasız kalınan yoksul bir yaşam, sık sık ölümün eşliğine gelme, yaşadığı kürtajların ruhunda yarattığı çöküntüler ve acılar, yaşadığı haksızlıklar, anlaşılama, dışlanma, terk edilme, ülkesinde yaşanan ırkçı rejim, gözünün önünde öldürülen çocuklar ve insanlar, yok sayılıp sömürülen Afrika halkı. Korku, yalnızlık, öfke ve yoksulluk ile mücadele içinde geçen, tek gücü olan şiiriyle tutunmaya çalıştığı bir hayat. Jonker'ın yaşadığı tam da buydu.

Ağlıyorum, deniz, senin kocaman, karanlık / gözlerin kadar gölgeli maviliğine / koruyamaz seni / tozlu ellerim / teselsiz adımlarının / yosunlar içinde dinlendiği / yolumu değiştiremem / tozlu ellerim / tutunamaz uçurumlarına / martılar tutunabilir ama... ³

Ingrid'in 33 yıllık yaşamı Güney Afrika'nın eneski şehri olan, halk arasında 'anne şehir' olarak da adlandırılan Cape Town'da deniz kenarın-

² Ingrid Jonker Hiçliğin Tanecikleri, Çev.İlyas Tunç Meda Kitap Yay.2017, s.183

³ Age, s.114

¹ Gül Makası, Aydan Yalçın, Yazılı Kâğıt Yay.2013, s.56-57

da geçmiş. ‘Deniz’, Ingrid için sadece şiirsel bir imge değil aynı zamanda hayatındaki en önemli başlangıç ve bitiş durağıdır. İleride birlikte büyük mutlulukların yanında büyük kederleri de yaşayacağı biricik aşkı Romancı Jack Cope ile denizde tanışmıştır. Denizde bir anda çıkan fırtına sebebiyle boğulma tehlikesi geçiren Ingrid’i o sırada oradan tesadüfen geçmekte olan Jack kurtarmıştır. Deniznin orta yerinde yaşanan bu büyü ve tesadüfi buluşma ileride yaşanacak tutkulu bir aşkın habercisi gibidir. Daha sonraları bu büyü ve tesadüfi buluşmayı “Kazanılmış Toprak” adlı şiirinde dillendirecektir Ingrid.

Denizden kazandım seni/ fırtına sularının olduğu yerde/ yeryüzüne dönüştürdüm seni
Arzu tohumu, söz güneşi / ağaçlar diyor kıyılarına senin / kıyılarına karşı ölümün⁴

Jonker ve Plath’ın yaşamlarında ve şiirlerindeki benzerliklerinin en başında kendi istekleriyle hayatlarına son noktayı koydukları ‘ölüm’ hakkındaki düşünceleri gelir. Sylvia için ölüm, yapmayı çok iyi bildiği bir sanat dalyken; Jonker için ölüm, yaşam yalanını onaylayandır.

Her iki şair de yaşamlarını ilerde kendi elleriyle sonlandıracaklarının izlerini birçok şiirlerinde vermektedirler. Ölümünün ‘deniz’ de noktalanacağını fısıldar gibidir “Bir Otel Terasında Sohbet” adlı şiirinde Jonker: ‘Deniz’ ki onu, dünyanın adaletsizliğinden, kıymet göremediği hayatından, yalnızlığından, acı ve korkularından kurtarıp huzura kavuşturan olacaktır. Onu, denizin orta yerinde ölümün kollarından alıp hayata bağlayan Jack artık yoksa, hayatta olmayacaktır Ingrid için. Onunla ilk karşılaştığı yerde, denizin ortasında, onu hayata bağlayan bağı koparmaya kararlıdır. Ölümünü planlar ve kendine bir ‘deniz’ elbisesi dikmeye başlar:

Ay benzeri göz yuvalarımın arkasında ritim tutuyor ölümüm / Patlayan dalgaların ötesinde kımıldadığımı biliyorum / bir salyangoz izin de ölçüyorum adımını / serçeler gibi düşüyor toprağa günler / hiçliğin şeklini alıyor her bir sözcük...

⁴ Age, s.86

Yapıtlarında daha çok yabancılaşma, yalnızlık, ölüm ve intihar izleklerini işleyen Sylvia Plath’da da ‘deniz’ başat imgedir. Dibi bilirim, en büyük kökümünden bilirim onu diyen Plath için ‘deniz’, Ingrid gibi ölümü çağrıştırmak yerine daha çok umut ettiği, özlem duyduğu hatta zaman zaman içinde taşıdığıdır. Aynasındaki huzursuz bir kıpırtıyı, içindeki derin hüznü paramparça edecektir deniz. Ölüm ise ancak deniz geri çekilirse ortaya çıkacaktır.

Ingrid Jonker

Bütün gece düz pembe güller arasında / Uçuşur güve soluğun. Uyanır, dinlerim / Uzak bir deniz kımıldar kulağımda...⁵

İngiliz yazar Virginia Woolf’da ‘ölüm’ izleğine aynı pencereden bakar. Savaşlar ve umutsuzluk sarmalında dünyanın gittikçe cehenneme dönüştüğünü gören Woolf, cebine taşlar doldurarak evinin yakınındaki Ouse nehrine kendini atarak hayatını noktalar. Onun için ölüm: Bir karşı koyma, bir iletişime geçme çabası, bir büyük kucaklaşmadır.⁶ O da ilginçtir ki Ingrid gibi ‘deniz’den seslenir ölümüne: *Ey ölüm, yenilmeden, baş eğmeden / fırlatacağım kendimi sana doğru / sahilde kırıldı dalgalar...⁷*

Kadın şairlerde ‘deniz’ in aşkın ve huzurun yanında çoğunlukla derinliği, sonsuzluğu, hiçliği,

⁵ Ariel ve Seçme Şiirler, Sylvia Plath, Kırmızı Kedi Yay, 2012 , s.7

⁶ Dünya Kadın Şairlerinden Kadının Hâlleri, Agora Kitaplığı, 2011,s.254

⁷ Age, s.218

ölümü ve kayboluşu da imlediğini görüyoruz. Portekizli Sophia De Mello Breyner'de ise 'deniz' yaşayamadığı, içinde saklı kalan anları bulacağı yerdir: *Öldüğümde geri döneceğim aramaya/ ya-şayamadığım anları deniz kıyısında...*

Kadında suçluluk, korku ve hüznün duygusuna sebebiyet veren her kürtaj aslında kadının intiharıdır bir bakıma. İstemediği halde mecburen ya-şamak zorunda kaldığı kürtajlar, Ingrid Jonker'ın ruhunda derin yaralar açar. Özellikle ikincisinde ölümden dönmüştür. Yaşanan bu derin acı, bu kırgınlık ve öfke, kürtaj sonucu döl yatağının 'la-ğım çukuru'na' benzetildiği sarsıcı bir şiire dönü-şür "Hamile Kadın"da:

*çıkılmış döl yatağımdan ne ki kirlenmiş / göz yaş-
larım kirlenmiş / bulaşmış acıya
Lağım çukuru, ah lağım çukuru / yatıyorum
titreye titreye, şakıyorum
ne yapabilirim ki başka, titreye titreye / dölümle
senin suyunun altında ⁸*

Hayatın tek düzeliğini ve kadın olmanın acı-larını şiirlerinde fazlasıyla yansıtan ABD'li Şa-ir-Yazar Anne Sexton ise "Kürtaj" şiirinde: "Öldü, doğması gereken biri" diyecektir. O da arkadaşı olan Sylvia Plath gibi kendi sonunu kendi belir-lemiştir.

Bazı şiirler zamanını bekler. Yeniden doğacağı, bazen bir slogana dönüşüp büyük kitlelere ulaş-aacağı, ezilene, sömürülene, zayıfa ve çaresize ses olacağı zamanı. "The Child" şiiri Ingrid Jonker'ın anavatanındaki ırksal adaletsizliğin trajedisini ve geleceğe yönelik umutları işaret eder. Babasıyla ters düşmesine, şiirlerinin onun tarafından yırtılıp atılmasına karşın, Güney Afrika'da yaşanan ırkçılığın ve adaletsizliğin şiirlerini yazdı Ingrid. Güney Afrika'da Apartheid sistemine bağlı şiddet ve ayrımcılığa karşı öfkeliydi çünkü. Özgürlük ve adalet arayan siyahi güney Afrikalıların acılarına tanıktı. 1960'da Güney Afrikalıları kendi ülke-lerinde seyahat etmek için 'hesap cüzdanı' taşımak zorunda olmaları konusunda Nyanga'da protesto gösterileri yapmakta iken polisin ateş açması so-nucunda annesinin kollarında küçük bir çocuk

başından vurularak öldürülür. Olaya tanık olan, kendini ve kızını onların yerine koyan ve çok sar-sılan Ingrid bir süre sonra "The Child" (Nyanga'da Askerlerin Vurduğu Çocuk) adlı şiirini yazar.

Hayır, o çocuk ölmemiştir. O çocuk artık sadece Afrikalıların değil ezilen ve sömürülen tüm dünya ülkelerinin önünde yumruklarını havaya kaldırarak yürüyen, ırkçılığı ve şiddeti lanetleyen, 'özgürlük ve adalet' diye bağırان kocaman bir adamdır, bir devdir artık o...

*Çocuk ölmedi
kaldırıyor yumruklarını yaslanıp annesine
haykırıyor annesi: Afrika! Haykırıyor güzelliğini
özgürlüğün, haykırıyor bozkırları
kuşatılmış yüreklerin varoşlarında*

*Babasına yaslanıp kaldırıyor yumruklarını çocuk
kuşakların protesto gösterisinde
haykırıyor babası: Afrika! haykırıyor güzelliğini
adaletin ve asaletin
savaşçı gururunun sokaklarında ⁹*

Şairin lanetidir biraz da yalnızlık. Çünkü en kala-balıklarda bile yapayalnızdırlar. Nereye gitseler bir gölge gibi takip eder yalnızlıkları. Ta ki bir gün dağ-lardan aşağıya bakıp ölümlerini görünceye kadar...

*tasarlayacağım uygar bir şekilde
toprakta nasıl yatacağımı cesedimin
nasıl neşelendireceğini beni
yapılan övgülerin¹⁰*

Yolculuk bitti. Bir çift siyah kelebek belki kısacık ama kocaman bir ömre tanık olarak usulca indirdi kanatlarını. Şimdi dinlenmenin, hiçbir yere otura-mayan o tutkulu aşklara el sallamanın, boşlukta tüy-lenen küçük bir ok gibi patlayan dalgalar arasında yok olup gitmenin, bir tanecik olarak o büyük din-ginliğe, o huzurlu hiçliğe kavuşmanın zamanıdır. Yani denize yürümenin, deniz giyinmenin zamanı...

⁹ Age, s.53

¹⁰ Age, s.109

⁸ Age, s.62

MEHMET ŞÜKRÜ

PALTOLU RUH

1. Tablet

bir adımlık yolum var ölümden öteye
ey kayalardan gelen derin fısıltılar
şarkı söyleyen kumlar
ve ağız açma törenleri

cesetler tanrının barınağıdır
dolunay öncesinde
hayra yorun yüzüstü gömülen düşlerimi

ey zehir sunucu kadınlar
öpün beni
suları yurt tutayım
arzuları karşılarken göğüs uçlarınız
toprağa aksın
ağzımda çoğalan kötülük

ey acıyı filizlendiren kör kılavuzlar
taşlayın beni
lanetinizle kutsayın cıglığımı
ilk halinde doğayım bir kız çocuğunun
dolunay sonrası dönüşen bedeninde...

2. Tablet

dilin dile bıraktığı tadı ancak dudaklar anlar
yeterince zamanı vardır aslında
şafağa göz merceğini ters çevirerek bakan kelebeğin
toprakta uyuyan
çiçekte rüya gören ezginin

ay, kendine uluyan kurttan gebe
bu yüzden denizin yutkunarak inlemesi
tutsağı olması kum ve kayaların

dal boşluğuna yerleşen ağaçtaki su
ne zaman çarpsa bir dalga kırana
yanar avucumda anne ve örtülü çocuk

ah!... sandal giyen çıplak kadın
gecenin içinde gizli mutluluk getiren el
iki aşkla taçlandırılır insan sevişirken
yanmış bir keman sesiyle...

ETEM ÇALIŞKAN*

Dr. HALUK UYGUR

Etem Çalışkan; Atatürk'ün Askeri

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü aldı...Türkiye'nin en önemli üniversitelerinin birinden fahri doktorluk unvanı var...Basın şeref kartı sahibi...Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü onun oldu...

Ben son 25 yıldır onunla çok sık beraber oldum. Neredeyse her gün telefonla görüşür, Adana'da çok sık birlikte olurduk. Birlikte çok sayıda sanat etkinliği yaptık. Dolayısıyla biliyorum ki o bunların hiçbirisiyle övünmedi. Hatta Matisse kadar renkli, Miro kadar etkili eserler bıraktığı halde bunlarla da övünmedi. Ancak iki temel şeyle övündü...

Birincisi dedesi Kara Hacı'yla övündü...Kara Hacı, Kurtuluş Savaşı sırasında Kuvva-i Milliye'de tüm gücüyle savaşan, Atatürk'ün bizzat arayarak onurlandırıp, madalya verdiği bir kahraman. Sadece savaşta değil, savaş sonunda da Atatürk'ün yanında olmuş, kurucusu olduğu Göçük Köyü'ne ilk okulu açıp, Cumhuriyet Devrimlerini halka yaymış bir kişi.

Dolayısıyla Kara Hacı'nın mirasına sahip olmak ve o mirası en az onun kadar güçle devam ettirmek onur duyduğu bir şeydi. Övündü bununla... İkinci övündüğü şey ise, bugün hepimizin onur

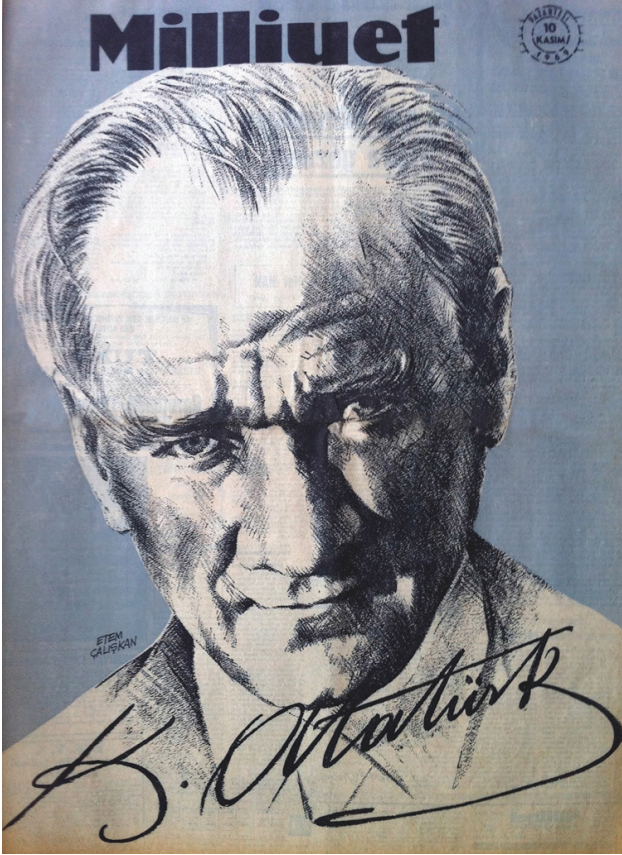
ve saygıyla ziyaret ettiği Anıtkabir'in hatlarının, Güzel Sanatlar Akademisi'nden öğretmeni Prof. Emin Barın ile birlikte onun elinden çıkmasıdır. Bununla da övünürdü hep...

Büyük önderin ölüm raporunu da bir ceylan derisine yazarak, mezarın içine de ikisi bıraktı. Bu işlem sırasında bir fotoğraf çekmemiş olmalarına da çok üzülürdü.

Dolayısıyla Etem Çalışkan deyince dedesinden kalma madalyayı taşımayı hak eden bir Yörük'ten bahsetmekteyiz.

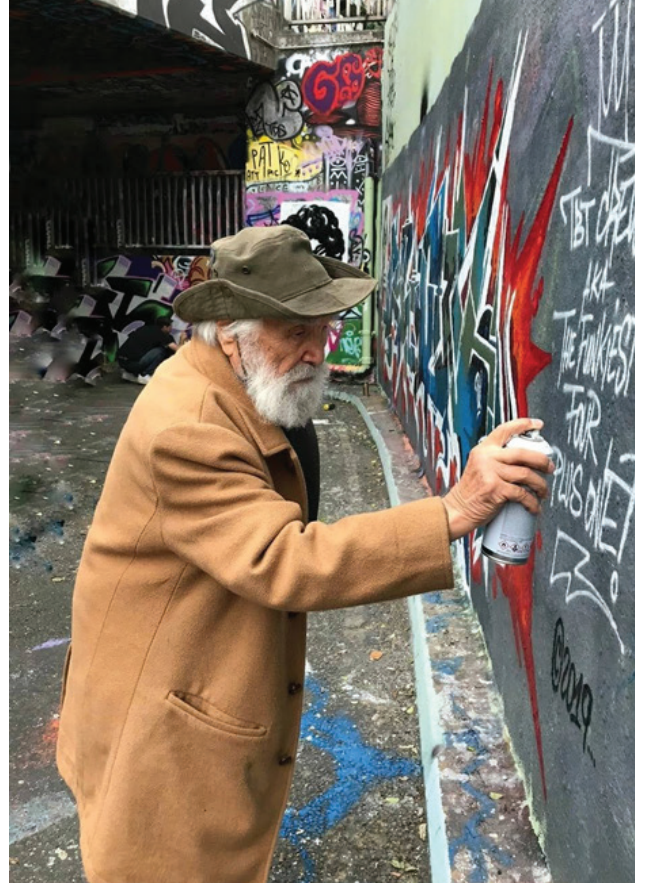
Biliyorsunuz Yörükler bir yerde durmaz... Duramaz... Kendilerini dağların özgürlüğüyle beslerler. Etem Çalışkan şehirde yaşamasına rağmen Yörüklüğünü hiç kaybetmedi, hiç yerinde durmadı. Ben onun zihninin bir gün durduğunu görmedim. Bir gün bir telefon eder, bir soru sorar, belli ki sorunun altında tartışmak istediği bir şey var, tartışırız, bir de bakarız ki birkaç gün sonra tartıştığımız şeyin resmi yapılmış.

Resimlerini okuduğunuz zaman... (Bakin resme bakılır değil mi, halbuki ben başka bir şey söylüyorum) onun resimlerini okuduğunuz zaman (ki o okunan resimler yapardı) bir roman okuyacağınızı bilmenizi isterim. Kendine özgü harflerle süsleyerek yaptığı her resim Cumhuriyet Devrimlerinin en etkili öykülerini içerirdi. Bu devrimlere karşı olan davranışları da resimleriyle eleştirirdi.

Demem o ki, Çukurova nasıl Yaşar Kemal'i, nasıl Orhan Kemal'i çıkardıysa, en az onlar kadar değerli Etem Çalışkan'ı da çıkardı.

O ele avuca sığmaz, yerinde durmaz bir devrimciydi. Hiçbir zaman bir önce yaptığıının aynısını yapmadı. Her defasında bir adım daha öteye adım attı ve yaptığı işlerde daima insanlığa bir ders verdi.

O ele avuca sığmaz, yerinde durmaz bir devrimciydi. Hiçbir zaman bir önce yaptığıının aynısını yapmadı. Her defasında bir adım daha öteye adım attı ve yaptığı işlerde daima insanlığa bir ders verdi.

Burada bir örnek vermek istiyorum; O yaşasaydı, içinde bulunduğumuz yıl için 2025 demezdi... Altı bin yirmi beş derdi. Şaşırtıcı bir şey değil mi? Nasıl herkesin 2025 olarak yaşadığı yıla 6025 diyor! Çünkü ona göre 2025 yılının milat kabul ettiği şey, tüm insanlığın ortak değeri değildi. Halbuki yazının icadı tüm insanlığın ortak değeri... O zaman yazının icadı milat kabul edilmeli! Yazının icadı ortak milat kabul edilince de yıl kendiliğinden 6025 oluyor.

İşte böyle bir Yörük Etem Çalışkan! Durduğu yerde bir daha durmaz, düşüncesini asla hapsedemez, her dakika ülkesini düşünen bir insan.

Kısacası; duvara asmak için değil, insanlığı değiştirmek için resim yapardı. Bu söylediğimi denemek isteyen arkadaşlar varsa, onun herhangi bir resmini alsınlar, orada yazdıklarına bakıp, düşünsünler. Bir felsefe kitabı kadar derin olduğunu görecekler.

Etem Çalışkan benim için çok önemli bir değerdi... Ailesi için ne kadar kıymetli olduğunu da yakından biliyorum...Mersin için bir değer olduğunu Mersinlilerin ona gösterdiği ilgiden

anıyoruz zaten... Adana için de çok önemliydi, zaten kendisinden bahsederken "Adana'nın Tarsusundan" olduğunu söylerdi. Nitekim doğduğunda Tarsus Adana'nın bir ilçesiydi. Yazdığı şiir ve aforizmalarda takma isimler kullanırdı. Bazen Berdani, bazen Seyhani olurdu.

Türkiye için de çok kıymetliydi... Yüce Atatürk'ün imzasından esinlenerek yaptığı kaligrafik çalışmanın, ülkenin en yaygın kullanılan ikonu olduğunu düşünürseniz bu kıymetin büyüklüğünü anlarsınız. Ve biliyorum ki yazıyla resim yapan tek kişi olarak, gelecekte dünya için de çok kıymetli olacak.

Etem Çalışkan'ın çok sayıda imzası vardı. Ben tablolarında kimisi açıkça atılmış, kimisi gizlenmiş 10'dan fazla imza keşfettim. Bazen büyük harflerle adını soyadını yazar, bazen ise bir "e" harfi çizer bırakırdı. Bazen harfleri yukarıdan aşağı bir bilmece gibi dizer, zaman zaman da Çin yazısına benzer bir şeyler yapardı. Ama ona en çok yakışan imza bir güneşin ortasındaki baykuş görüntüsüydü. Baykuş gibi bilge, güneş kadar aydınlık bir Etem Çalışkan diye yorumlardım ben o imzayı... Güneşin aydınlığı ile Cumhuriyetin aydınlığını da benzetirdim.

İnanmayabilirsiniz! Ben onunla hala konuşabiliyorum. Odamı süsleyen tabloları vasıtasıyla oluyor bu! Konuştuğuma göre de ölmedi! O ve görüntüsüydü. Baykuş gibi bilge, güneş kadar aydınlık bir Etem Çalışkan diye yorumlardım ben o imzayı... Güneşin aydınlığı ile Cumhuriyetin aydınlığını da benzetirdim.

İnanmayabilirsiniz! Ben onunla hala konuşabiliyorum. Odamı süsleyen tabloları vasıtasıyla oluyor bu! Konuştuğuma göre de ölmedi! O ve hepimiz Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte yaşayacağız! Atatürk sevgisiyle yaşayacağız! O Atatürk'ün askeri idi, biz de onu takip edeceğiz.

* Sanatçımız Etem Çalışkan'ı kaybettik. (5 Ocak 1928, Tarsus - 1 Şubat 2025, İstanbul)

KOOPERATİFÇİLİK: GEÇMİŞİN MİRASI GELECEĞİN UMUDU

Dr. ALİ TANSU BALCI

Birleşmiş Milletlerin (BM) 2012 yılını “kooperatifler daha iyi bir dünya kurar” vurgusuyla “Uluslararası Kooperatifler Yılı” ilan etmesinin ardından 2025 yılı yeniden “Uluslararası Kooperatifler Yılı” olarak kabul edildi. Bildiğim kadarıyla BM tarihinde ilk defa böyle bir durum söz konusu olmaktadır.

1844 yılında İngiltere’de Rochdale Öncüleri olarak bilinen bir grup işçi tarafından kurulan ilk kooperatiften bu yana tüm dünyada kooperatifler yaygınlaştı. İki yüzyıla yaklaşan tarihi ile kooperatifçilik yeniden gündemde. Rochdale Öncüleri ağır çalışma koşullarına bir başkaldırı olarak kooperatif örgütlenmesine yöneldiler. Şimdi ise çoklu krizler çağında yeniden kooperatiflere tutunuyoruz. Bu tarihsel tekerrürün altını çizmek lazım. Belli ki aradan geçen iki yüzyılın ardından “daha iyi bir dünya” kuramadık.

Elbette ki BM gibi küresel kuruluşların daha iyi bir dünya temennisi genelde iktisadi bir arka plana sahip... Kooperatifler de temelde iktisadi yapılar olmaları nedeni ile önemseniyor, büyük fonlar ve yatırımlarla kooperatifçilik teşvik ediliyor. Böylece köydeki Ayşe teyzenin tarhanası piyasaya açılıyor ve organik ürün pazarında organik olmayan değerde yerini alıyor.

Ancak kooperatifler iktisadi yapılar olmanın ötesinde potansiyellere de sahip. Kooperatifleri diğer topluluklardan ayıran bu potansiyeli, kooperatifçiliğin tüm dünyada benimsenen temel ilkelerinde görmek mümkün. İşbirliği ve dayanışmanın esas alınması, kârın şahsileşmemesi, demokratik katılım, özerklik, toplumsal sorumluluk ve eğitim ve öğrenme ilkeleri kooperatifçiliğin tarihsel birikiminde ortaya çıkan temel değerleri oluşturuyor. Bu değerlere sahip kooperatifler

ile daha iyi bir dünya ve toplum mümkün olabilir. Bu değerleri benimseyen kooperatiflere sahibiz aslında. Türkiye’de kooperatifçiliğin köklü bir tarihi var. Cumhuriyetin iki temel ayağını eğitim ve üretim olarak ele aldığımızda Köy Enstitüleri, Millet Mektepleri, Halkevleri ile eğitimde gerçekleştirilen atılımlara paralel olarak kooperatiflerle de üretimde önemli adımlar atıldı. Enstitüler bünyesinde kurulan kooperatifler zamanla tüm coğrafyaya yayıldı. Burada filizlenen kooperatifçilik düşüncesi 60-70’li yıllarda yaşanan kırsal hareketliliklere öncülük etti ve toplumsal bir boyut kazandı.

Özellikle tarımsal kooperatifler sosyal ve kültürel anlamda köy halkının kalkınması doğrultusunda kırsal alanlarda bir öğrenme merkezi haline geldi. Kooperatiflerin köy ve dış dünya arasındaki duvarı yıktığını ve köyün dışarıya açılmasını sağladığını söyleyebiliriz. Köylerdeki imece kültürü kooperatiflerle bütünleşti. Şenlikler, festivaller, etkinlikler kooperatiflerle birlikte köylere geldi. Bugün köy yaşamının sosyal ve kültürel anlamda canlı olduğu yerlere baktığımızda, bu yerlerin birçoğunda kooperatiflerin izini görürüz.

Bir araştırma kapsamında uzun bir süre yaşadığım İzmir’in Seferihisar ilçesine bağlı Gödençe Köyünde bu sosyal ve kültürel canlılığı gözlemleme olanağı buldum. 1972 yılında kurulan Gödençe Tarımsal Kalkınma Kooperatifi köyü gerçek anlamda dönüştürmüştü. Civar köyleri de gözlemledim. Kooperatifi olmayan köylerde neredeyse hayat yok. Gödençe’de ise her yıl yapılan şenliklerde çeşitli sanatsal etkinlikler, konserler, tiyatro oyunları, şiir dinletileri, film gösterimleri, söyleşiler gerçekleştiriliyor.

Gödençe’nin geçmişinin üç bin yıl öncesine, an-

tik çağlara dayandığı ve tiyatronun beşiği olduğu bilinmektedir. M.Ö. 3. yüzyılda İyonyalı Aktörler Birliği ilk kez burada kurulmuştu. Türkiye'nin ilk modern köy tiyatrosu Bademler Köy Tiyatrosu'nun (1932) oyunları Gödence'de sahneleniyor. Bademler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi aynı zamanda kuruluş yıllarında ve devam eden süreçte Gödence'ye öncülük ediyor.

Kamu kurumları, kooperatifler ve diğer topluluklarla ilişkileri güçlü. İtalya, Hollanda, Japonya gibi ülkelerden kooperatifi ziyaret eden heyetler var. Kooperatif öncülüğünde köy okulu yeniden açılmış. Halk Eğitimi Merkezi ve İl-İlçe Tarım Müdürlüğü ile birlikte sürekli eğitimler gerçekleştiriliyor. Köy dışında etkinliklere katılıyorlar. Kooperatifin kafeterya ve kütüphanesi var. Burada düzenli olarak toplantı ve etkinlikler düzenleniyor. Elli yıl önce imece ile kurulan ve şu anda modern üretim teknikleri ile üretime devam eden bir kooperatif fabrikası var. Kooperatifin bir de yayınevi var, Gödence Kültür Yayınları olarak kitap ve broşürler çıkarıyorlar.

Kooperatifin 50. yılına özel hazırlanan belgesel, büyük bir katılımı köy meydanında gösterildi. Şimdilerde Türkiye'nin dört bir yanında belgesel gösterimleri kooperatif ortaklarının katılımı ile devam ediyor.

Tüm bu etkinliklerin örgütleyicisi kooperatif ortaklarıdır. Yani örgütleyiciler, sürecin nesnesi değil bizzat öznesi konumundadır. Kooperatifin genel kurullarında gerçekleşen tartışmaları ve katılımı günümüzde herhangi bir toplulukta görmek pek mümkün değildir. Kooperatif ortakları sadece kooperatifi değil; köyü ve köyün sorunlarını da tartışmakta ve bu sorunlara çoğu zaman kooperatif aracılığıyla çözüm bulabilmektedir.

Gödence Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, sadece bir iktisadi işletme değil bununla birlikte kültür ve sanat topluluğu. Köy okullarının kapatıldığı, yurttaşlık deneyimlerinin sınırlı olduğu kültür ve sanattan uzak bırakılan köylerde tarımsal kalkınma kooperatifleri kritik bir öneme sahiptir,

Bu nedenle Gödence gibi örnekleri çoğaltarak,

bu yüzyılda kooperatiflere iktisadi bakış açısının ötesinde bir pencereden bakmamız gerekmektedir. Cumhuriyet tarihinde kooperatifçilik tartışmalarına baktığımızda bugünden çok ileride tartışmalar olduğunu görebiliriz. Kooperatifçilik üzerine çıkan dergiler, kitaplar, tartışmalar, okullarda verilen dersler, üniversitelerde kooperatifçilik bölümleri... Bugün ise kooperatifçilik, kapitalizmin çoklu krizler çağında tutunduğu bir işletme modeli olarak bize sunulmaktadır.

Her şeye rağmen “kooperatif ruhu, genellikle insan yerine kârın ve kolektif çıkar yerine bireyciliğin hâkim olduğu bir dünyada, umudun sembolü olarak sağlamlığını koruyor.”¹ Bu umuda tutunarak ikinci yüzyılda özellikle kırsal bölgelerde en azından kültürel ve sanatsal etkinliklerin de artması adına kooperatifleri yeniden düşünmemiz gerekiyor.

¹Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) Genel Direktörü Jeroen Douglas

RAMAZAN ESMER

KIRMIZI

Diken batıyor ellerime
Acıtan, sancıtan, kanatan
Çekemiyorum ellerimi,
Gülüşlerini ekiyorum günlerime
Gülüyorum, gülüyorsun, gülüyoruz.

Kırmızıya çalıyor tüm renkler
Gül kadar güzel,
Kan kadar koyu
Damla damla birikiyor bir kova kırmızı
Boyanıyorum, boyanıyorsun, boyanıyoruz.

DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ YA DA DEMOKRATİK KÜLTÜR

Prof. Dr. FAİK KANATLI¹

Uluslar herhangi ciddi bir toplumsal sorunla karşılaştıklarında ya da böylesi bir tehlike sezdiklerinde öncelikle kendi tarihsel birikimlerine, sonra da dünyadaki diğer birikimlere yönelirler. Örneğin Almanya, 2000’li yılların başında Pisa sınavlarında Avrupa ortalamasının altında kaldığında, sorunu başkasında veya sınavın niteliğinde aramak yerine; önce kabullendi ve çözüm olanaklarını kendi kültür tarihinde ve felsefesinde arayıp buldu. Kısa denebilecek sürede Avrupa ortalamasını yakalayıp üstüne çıkmayı başardı. Söz konusu örnekte olduğu gibi kültürün tarihselliği ve evrenselliği, kültürü ilk başvurulacak bir kuruma dönüştürüyor. Ancak kültürün hiçbir yerde bir bütün olarak hazır bulunmaması ve disiplinler arası niteliği (Antropoloji, sosyoloji, felsefe, dilbilim, eğitim, psikoloji, coğrafya...), kültürel sorunların çözümünü de zorlaştırıyor. Hele sorun, ayrı ayrı tanımlanmaya ve sınırlandırılmaya direnen demokrasi ve kültürün tamlamasında birleşiyorsa, o zaman içinden kolayca çıkılabilecek bir hal alıyor. Son yıllarda hem Türkiye’de hem de dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde hatta demokrasinin beşiği olarak bilinen ülkelerde demokratik kültürü zedeleyecek olaylarda bir artış gözleniyor. Acaba kültür alanındaki birikim bu sorunların çözümüne bir katkı sunabilir mi? Kültürün kimi belirleyici özellikleriyle sınırlı tutarak bu sorunu ve çözüm olanaklarını tartışmaya açmayı deneyeceğim bu yazımda. Elbette öncelikle kültür ve demokrasi kavramlarına ilişkin birkaç söz etmek gerekiyor.

• Kültür ve Demokrasi

Kültüre, demokrasiye ve birlikte yaşamaya ilişkin

kin her düşünme insana yönelir. Felsefi söylemle olanaklar varlığı insanın verili olan hayatı üzerine kafa yorması, yani sunulan hayata itiraz edip onu biçimlendirme ve güzelleştirme çabası, sadece kültürün değil, demokratik kültürün başlangıcı olarak da kabul edilebilir. Bu yönüyle demokrasi ve kültür birbirini dışlamaz; özendirebilir de, çünkü ikisi de özerk eyleyebilme potansiyeli olan insanın üretimleridir. Seçme hakkının ve ifade özgürlüğünün güvencesi demokrasi, zaten insanın kendi hayatı üzerine kafa yormasını talep eder. Kültür ve demokrasi kavramları hemen hemen herkesçe bilinse de, herkese aynı şeyi söylemezler. Herkes deneyimi ve birikimi kadar bu kavramlara anlam yükler. Demokratik kültür birikiminin önemi burada saklıdır sanki. Bu bakımdan, burada kimi düşüncelerin kültüre ilişkin kimi görüşlerini anarak kültür kavramını belirginleştirmekte yarar olabilir. Marx, kültürü “doğanın yarattıklarına karşılık, insanın yarattığı her şey” diye tanımlarken, Nermi Uygur, “insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik” diye nitelendiriyor. Kula için kültür, “tarihsel ve toplumsal bir bağlamda etkinleşen insanın, yaşamı iyileştirmek ve insancılaştırmak amacıyla özünü, toplumu ve doğayı değiştirmeye ve geliştirmeye yönelik düşünce ve eylemlerinin tümüdür.” Uluğ Nutku ise, kültürün “insanı diğer canlılardan ayıran kalın bir çizgi” olduğunu vurguluyor. Sanırım Nutku, insan kültürel bir varlıktır, kültür üretebilme özelliğiyle insandır, demek istiyor. Artık Karl Marx, Nermi Uygur, Onur Bilge Kula ve Uluğ Nutku’nun yaklaşımlarını gözetip ve benim okumalarımın beslenen ve de bu yazının sınırlarını gözetip maddeleri açmılabiliriz.

¹ Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

• **Kültür; değişken, gelişken ve devingendir.**

İnsan üretimi kültür, insanın değişim ve gelişim süreçlerine eşlik eder. Bu bakımdan insanın ve insanlığın gelişimini savunup kültürün durağanlığından söz edemeyiz. Kültür istikrarlılığıyla öne çıksa da, durağanlaşmaya direnir. Kültürün süreçselliği, hem çabuk değişime hem de değişmezliğe itiraz eder. Kültürün değişimine ve hızına tek tek bireyler etki etse de, tümüyle belirleyici olamazlar. Bu yüzden kültürlenme de süreçseldir. Bir sabah kalktığımızda çok kültürlü ya da kültürsüz olamayız. Eğitim planlayıcıları, kültürün bu temel niteliğini göz ardı etmeyip uzun erimli planlamalar yapmalıdır.

• **Kültür; tarihseldir, birikimlidir.**

Kültür şimdiyle sınırlı değildir. Tarihsel koşulları ve birikimleri yansıttığı için geçmiş ile gelecek arasında bir köprü işlevi görür. Kültür, geçmişteki başarımları dil aracılığıyla şimdiye taşıyarak yeni üretimlerin koşullarını sağlar. Bunu Hartmann, “hiç kimse (bir şeye) kendiyile başlamaz” sözüyle belleklere kazır. Buna kültürel süreklilik ya da daha güzel bir söylemle kesintisizlik de denebilir. Ancak kültürel gelişmeler çizgisel bir seyir izlemez. Deniz dalgaları gibi inişli çıkışlıdır. Bu bakımdan yaşanan zaman dilimiyle örtüşmeyen tutum ve davranışlara her zaman rastlanır. Ayrıca kültürün tarihsel birikiminden herkes aynı oranda yararlanamaz. Ancak hiç kimse de tümüyle kültürün dışında da kalmaz. Bu da kültüre içkindir.

• **Kültür öğrenilebilir, öğretilir bir dokudur, örgüdür.**

Metin, dilsel örgü ya da dilsel doku olarak tanımlanır. Buradaki kasıt, metinde yer alan bütün dilsel öğelerin bir örgü veya doku gibi birbirine bağlı olduğunun vurgulanmasıdır. Kültürel dokuyu oluşturan bütün bileşenler de birbirine bağlıdır, dolayısıyla kültürel dokudaki her yara kültürün tümünü zedeler. Kalıcı hasar bırakan yaralar, geçmiş ve/veya şimdiyle sınırlı kalmaz; geleceğe uzanır, dolayısıyla öngörülme de arızalı bir

kültür mirası bırakabiliriz gelecek nesillere. Kültürün öğrenilebilir ve öğretilir olması, kültürler arasında bir hiyerarşinin olmadığını gösterir. Başka bir anlatımla, eğer her kültür öğrenilebilir ve öğretilirirse o zaman üstün veya alçak kültürden söz edemeyiz.

• **Kültür, etkileşimseldir, geçişlidir.**

Her kültür doğası gereği kültürlerarasıdır, çok kültürlüdür. Kültürün bu özelliği tarihselliğinden gelir. Tarihsel süreçte; özellikle savaş, barış ve ticarete kültürler buluşmuş ve etkileşmişlerdir. Ayrıca kültürel üretimler üretildiği zaman ve mekânla sınırlı kalmazlar; başka yerlere ve zamanlara taşarlar. Bu yüzden, günümüzde artık saf bir kültürden söz edilemez, dolayısıyla artık ulusların veya kişilerin öz kültürüyle böbürlenmesi anlam yitimine uğramıştır. Kaldı ki, dünya kültürüne hangi kültürün ne kadar katkı sunduğu bütünüyle belirlenemez. Özellikle hareket ve erişilebilirliğin böylesine egemen olduğu günümüzde kültürlerin içiçeliği kaçınılmaz.

• **İnsan kültürü üretir, kültür de insanı yeniden biçimlendirir.**

Frankfurt Okulu’nun önemli temsilcilerinden Herbert Marcuse, insan ile yarattığı kültür arasındaki karşılıklı belirlenimi, “insan sadece kültür yaratan değil, yarattığı kültürün yaratıcısıdır da” şeklinde formüle eder. Bu bakımdan, bir dönem aydınlarımızın “Avrupa’nın teknolojisinden yararlanalım, ama kültürünü benimsemeyelim” önerisi, pek akılcı görünmüyor. Hayatımıza giren her teknolojik aracın bir kullanım kültürü vardır, bu da bütün ilişkilerimize nüfuz eder. Burada sadece cep telefonunu ve olası etkilerini anmak yeterlidir sanırım. Mükemmel olmayan bir varlık olarak insanın ürettiği kültür de mükemmel olamaz, zamanla ayıklanması gereken kimi artıklar üretir. Bu yüzden her kültürde var olan kültürel olumsuzlukları da kültürlenerek aşmak gerekir. Böylece kültürel a(r)tıklar bizzat kültür tarafından ayıklanır ve işlenir.

• **Kültür, önce yerel sonra evrenseldir.**

Kültür nasıl olur da hem özgün hem de evrensel olabilir? Bu soru, hemen her zaman kafaları karıştırır. Oysa öncelikle hiçbir kültürün evrensel olma iddiasıyla başlamadığını vurgulamak gerekir. Ama yine de kültürün evrensel özelliğinden söz edilebilir. Örneğin düğün ve cenaze törenleri dünyanın her yerinde kültürel değerler olarak kabul görür. İşte dünyanın her yerinde düğün ve cenaze ritüellerinin bulunması; kültürün evrenselliğini, söz konusu ritüellerin hemen her ülkede farklı oluşu da kültürün özgünlüğünü gösterir. Evrensellik, kültürün geçişliliğinden ve etkileşimden beslenir. Bu bağlamda, kültürel benzeşmelerin yoksullaştırıcı olduğunu anmak gerekir. Benzeştirme çabaları; kültürel çölleşme, çoraklık ve kuraklığa sürükleyebilir. Benzeşme ve benzeştirmenin panzehrinin sanat olduğu unutulmamalıdır.

•Kültür hem ayrıştırıcı hem de birleştiricidir.

Öz kültürü mutlaklaştırmak, benzeler arasında birleştirici, farklılar arasında ayrıştırıcıdır. Bu yönüyle kültür, yurttaşlar arasında bir çimento işlevi görür. Ancak kültürel katılma, başkayı/farklıyı dışlayabilir. Oysa demokratik kültür bilinci, her oluşum gibi kültürün de kendi içinde çelişkileri, çatışmaları, karşıt kültürü, değerleri ve değersizlikleri barındırdığını bilmeyi gerektirir. Ancak böylesi bir yaklaşımla, kültürel farklılıklar kabul görür ve zenginleştirici olur.

• Kültür bütünüyle ölçülmesine izin vermez.

Kültürün hem çok bileşenli hem de bileşenleri arasında karmaşık ilişkilerin olması, onun bütünüyle ölçülmesine olanak vermez. Adorno'nun "Negatif Diyalektik" kitabından alınan bu vurgu, Avrupa Kültür Tarihi'nde önemli bir yer edinen kültür ve uygarlık kavram çiftine dayanır. Kültür ve uygarlık karşılaştırmasında, günlük yaşamın dayattığı bütün ihtiyaçlar uygarlıkla; özgürce yapılan diğer etkinlikler kültürle özdeşleştirilir. Kısacası, teknoloji alanındaki gelişmeler uygarlıkla; bilim, felsefe ve özellikle sanat alanındaki tüm etkinlikler kültürle ilişkilendirilir. Bu bağlamda, daha çok sayısal verilere dayanan uygarlık ölçülebilir, ama niteliğe dayalı kültür ölçülmeye direnir.

• Kültür hem araçsal hem de simgeleştiricidir.

Karşılaştırmaya olanak vermesi bakımından kültürün temelini oluşturan araçsal ve simgeleştirici işlevini bir maddede birleştirdim. Kavramak, birçok dilde hem elle kavrayışı hem de zihinsel kavrayışı içerdiğinden kültürün bu iki temel özelliğini de kapsar. El ve zihin kavrayışı birbirinden kopuk değildir. Bu bağlamda kültür, el ve zihin kavrayışının bir süreci ve sonucudur. İnsanın araç üretebilme ve kullanabilme yetisi, kültürün araçsal işlevini, yani elle kavrayışı geliştirir. Hayatımızı kolaylaştıran ve kuşatan araçların tümü, insanın araç üretebilme ve kullanabilme yetisinin ürünleridir. İnsan araç üretebilme ve kullanabilme sayesinde vahşi doğada hayatta kalmayı başardı. Ancak bununla yetinmeyip önce doğaya ve içindeki canlılara egemen olmaya, ardından doğayı tahrip etmeye kalkıştı. Parçası olduğu doğanın her tahribatının kendisine yöneldiğini yeni anlamaya başladı. Yine de araçların yaptığı tahribatı araçlarla çözmeye çalışıyor!

Simgeleştirme, herhangi bir nesneye veya canlıya kendisinde olmayan bir değeri yüklemektir, dolayısıyla bütün değerler simgeseldir. Değeri değerli kılan, simgelerdeki uzlaşmadır. Her kültürde; farklı biçimlerde olsa da kem gözlere (nazar boncuğu), uğura (uğur böceği), barışa (güvercin) ve güce (aslan) ilişkin simgeler vardır. Çok tanrılı çağlarda, her tanrının simgesel bir işlevi vardı. Bu yönüyle simgeleştirme, zihinsel kavrayışı ve uzlaşmayı temsil eder. Nesneler, hayvanlar (güvercin, aslan, tilki, kedi, köpek, ayı, kurt...), renkler, çiçekler, ağaçlar, dağlar, denizler birer simge işlevi görür tüm kültürlerde. Kısacası, tinsel/düşünsel üretimleri simgeleştirmeyle, teknolojik üretimleri de kültürün araçsal işleviyle özdeşleştirmek mümkün. Hayatımız büyük ölçüde araç ve simgelerce kuşatılmıştır.

Demokrasi kültürü, demokrasi kavramının talep ettiği kültür olarak sözlüklerde ve ansiklopedilerde kolayca bulunur. Ancak demokratik kültür, tek tek ulusların tarihsel süreç içerisinde demokrasi kültür havuzundan neyi alıp yaşama biçimine dönüştürdüğünü anlatıyor gibi geliyor

bana. Uluslar daha çok demokratik kültür birikimleriyle birbirinden ayrılır. Türkiye, sancılara rağmen demokratik kültür birikimiyle Ortadoğu Ülkeleri'nden ayrışır. Bu tıpkı bilme ile bildiğini hayata geçirme arasındaki fark gibidir. Demokratik kültür, sadece demokrasiye ilişkin bilmeyi değil, bildiğini yaşama biçimine dönüştürmeyi de gerektirir. Demokrasiye içkin olan özgürlük, eleştiri ve tartışma; sanatı besleyen ve sanattan beslenen damarlardır. Sizce tüm kültürel birikimleri taşıyan ve gelecek nesillere aktaran dilin çılgılığı, yeterince duyuluyor mu?

Kaynaklar

Adorno, T. W. (2019). Negatif diyalektik (Ş. Öztürk, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Akarsu, B. (1998). Dil-kültür bağlantısı. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Kula, O. B. (1996). Dilin kültürelliği ya da kültürün dilselliği. Bilim ve Ütopya Dergisi, 23, 46-47

Nutku, U. (1998). İnsan felsefesi çalışmaları. İstanbul: Bulut Yayınları.

Nutku, U. (2005). Felsefe ve güncellik. İstanbul: Bulut Yayınları.

Uygur, N. (2006). Kültür kuramı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

HAKAN ÇELİKKOL

AMA BEN SENİ BİTMİYEN DİZELERDEN HATIRLIYORUM

Hayatı kabullenmek zorlaşıyor yaşlandıkça
Kırık camlar üstünde bedenimiz daha ağır
Daha çok yanıyor canımız
Ama ben seni bitmeyen resimlerden hatırlıyorum

Giderim diyorum, giderim demek en çok bir
saniyelik zaman
Aynanın karanlık yüzünü görüyorsun o an
Sisli bir deniz
Ama ben seni bitmeyen dizelerden hatırlıyorum

İflah olmaz iyimserdim bir zamanlar
Kötümserlik andı içmiş büyücü gibiyim bugün
Gölgelerden söz ediyorum sürekli
Ama ben seni bitmeyen öykülerden hatırlıyorum

Desen: Nuri Abaç

CUMHURİYETİMİZ VE SAĞLIK KAZANIMLARIMIZ

Prof. Dr. F. SEVGİ HATİPOĞLU*

Sağlık her zaman insanların en önemli uğraş alanlarından birisi olmuş ve olmaya devam etmektedir. Sağlık alanında eğitim ve araştırmaya verilen önemle birlikte gelişmeler de üst boyutlara ulaşmıştır. Bu gelişmelerde çeşitli faktörler rol oynarken eğitim ve öğretimin dili ve nüfusun yarısını oluşturan kadınların yer alıp almaması da ayrı bir etken olarak tarihte yerini almıştır. Ulus dilini kullanan ve çalışmalara kadınlarını katan ülkelerde sağlık alanına yönelik eğitim-öğretim, araştırma ve uygulamalarda gelişmelerin üst seviyelere taşındığı düzeylere ulaştığı görülmüştür (Kahya, 2000).

Ülkemiz, sağlık konusunda yaptığı çalışmalarla dünya ülkelerini birkaç asır olumlu yönde etkilerken Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine doğru sağlık alanında yeterince yer alamadığı ve olumsuz etkileşimler içinde olduğu da belirtilmiştir. Bu olumsuzlukların farkındalığı ile birçok çözüm yaklaşımı denenmiş ancak esas yaklaşım Cumhuriyetimizin ülkemizde hayat bulmasıyla gerçekleşmiştir (Kahya, 2000, Sarı, 2000).

Sağlık alanında gerçekleşen gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin bu alanda bilimi nasıl ele aldığı ve kadınlara nasıl yer verildiğine bakılarak kısaca aktarılabilir.

Osmanlı Devleti'nde Sağlık Alanında Eğitim ve Öğretim

Osmanlı Devleti'nin sağlık hizmetleri tarihini ele almak çok geniş bir alanı kapsamaktadır. O nedenle burada "2000 yılında Osmanlı Devleti'nde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu"nda su-

nulan bildirilerin yayınlandığı kitaptan alıntılar yapılarak açıklamalarda bulunulacaktır. Bu kitabın sunuş yazısından itibaren tüm içeriği, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren sağlık hizmetlerinde neleri gerçekleştirdikleri ve Cumhuriyet öncesi değişimler üzerinde önemli bilgi paylaşımlarını kapsamaktadır.

13'üncü yüzyılın sonunda kurulan ve yaklaşık 600 yıl süre ile varlığını sürdüren Osmanlı Devleti, yüzyıllar içerisinde tıp alanında önemli gelişmeleri yazılı basın (bu eserleri büyük kısmı Türkçe yazılmış ve renklendirilmiş cerrahi resim kitapları) yoluyla yaşatmıştır. Günümüze kadar yaşayan ve sağlık hizmetlerinde kullanılan Süleymaniye Külliyesinde (15. yüzyılda yapılmıştır) hastane ve kütüphane halen çalışmaya devam etmektedir. Osmanlı Devleti'nde sağlık konusunda yapılan çalışmalar, uzun bir süre Avrupa'yı da etkilemiştir. Osmanlı'nın tıp eğitimi alanında yararlandığı İbn Sina'nın Kanun'u 17'nci yüzyılın sonlarına kadar Avrupa üniversitelerinde standart olarak okutulmuştur (Kahya 2000). Ancak tüm gelişmelere rağmen 19'uncu yüzyılda Osmanlı Devleti, kayıplar yaşamaya ve gücünü kaybetmeye başladığı süreçte sağlık alanında da kayıplar yaşanmış ve bu kayıplarda eğitim dilinin etkilenmesi olumsuz yönde olmuştur (Kahya 2000, Sarı, 2000).

Aynı yüzyıllarda Avrupa tıbbında da uzun bir süre çeşitli ilişkiler yaşanırken Rönesansın etkisiyle var olan bilgilere ait temel kaynaklar sorgulanmış ve ulus dillerine dönüşümler de başlamıştır. Oysa aynı sorgulama ve dönüşüm çalışmaları Osmanlı tıbbında henüz hayat bulamamıştır. Bu-

* Prof. Dr. Sağ. Alb. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Öğretim Üyesi (Emekli)

nun nedenlerinden birisi de yazı dili olarak Türkçe'nin kullanılmaması gösterilmiştir (Sarı 2000). Yazı dilinin gelişmesi bakımından eğitim kurumları önemli bir sorumluluk taşıdığından, o yılların eğitim kurumu olan medreseler incelendiğinde öğrenimin Arapça ve Farsça eserler ile yapıldığı belirtilmektedir. Tıp öğrencilerine öncelikle Arapça öğretilir sonra ilim tahsiline geçilebilirdi. Oysa halkın dili Türkçe olup eğitim-öğretim dili ile çalışmaktaydı (Sarı, 2000). Avrupa Devletlerinin ulus dillerini kullanımı Osmanlı için yeni bir gelişim olmuş ve bu dilleri bilmedikleri için Avrupa ülkelerindeki gelişmelere de yabancı kalmışlardır (Sarı, 2000).

Diğer yandan Osmanlı yazarlarının ağdalı bir dil kullanması, Osmanlıcanın geniş halk kitlelerine hitap eden anlaşılır bir dil olmasını engellemiştir. Sarı'nın makalesinde vurguladığı gibi "Bilgi birikimi yazı dili aracılığıyla olur ve bilime dayalı bakış açısı değer bulduktan sonra araştırma için gereken ortam ve teknik imkanlar sağlanır" (Sarı, 2000).

Osmanlı için önemli bir diğer faktör de matbaanın olmaması ve bilginin yaygınlaştırılamamasıdır (Sarı, 2000).

Osmanlı Devleti, Avrupa ile ilişkileri arttıkça bu olumsuzlukların farkına varmış ve çeşitli önlemler almaya yönelmiştir. 1826 yılında Mekteb-i Tıbbiye'nin kurulması ile Osmanlı hekimlik yapılanmasında da değişim hızlanmıştır. Bilim ikliminin var olduğu Avrupa ülkelerine hekimler gönderilmeye başlanmış, bu hekimler araştırmaları ile dünya tıbbına katkı sağladıkları gibi bilim iklimini de Türkiye'ye getirmeyi başardıkları belirtilmiştir (Sarı, 2000). Medreselerde devam eden Arapça ve Farsça kitaplardan yararlanmanın yanında Avrupa dillerinden bilgiyi devralmak ve yeni bilgilerin edinilmesi de gündeme girmiştir. Böylece 1839'da tıp eğitimi Fransızca yapılmaya başlanmış ve Avrupa'dan getirilen ve Türkçe bilmeyen hekimler ders vermeye başlamışlardır. Bunun sonucunda eğitim süresi uzamış ve yıl sonunda sayıları 10' u bulan hekimler mezun edilmiştir. Bu süreçte yabancı dile yatkınlığı olan gayr-i müslim hekim sayısı hızla artmıştır.

1865 yılına gelindiğinde, Mekteb-i Tıbbiye'nin 24 hocasından yalnızca birisi Türk olup Fransızca tıp eğitimi ile Türkçe yazılı tıp dilinin gelişmesi kırk yıl ötelenmiştir (Sarı, 2000). Bilindiği gibi Arapça, Farsça ve Avrupa dilleri Türkçe ile aynı dil ailesinden değildir. Türkçe dil kullanımının yaygınlaştırılmasının istendiği dönemlerde ise yabancı kelimelerin çokluğu ve yabancı dil yapılarının farklılığı da Türkçe yazı dilinin anlaşılmasını güçleştirmiştir (Sarı, 2000).

Kadınların Sağlık Alanında Rol Alışları

Kadınlar, her zaman sağlık hayatındaki gelişmelerde önemli rolleri üstlenmişlerdir. O nedenle sağlık alanında ve eğitiminde kadının rolüne, Osmanlı ve Cumhuriyet sonrası döneme ilişkin olarak kısaca değinilecektir.

Kadınlar öğretmenlikten sonra en rahat çalışabilecekleri alan olarak sağlığı görmüşlerdir. Kadınlar en eski meslekleri olan ebeliği, eğitim almadan gerçekleştirmeyi çağlar boyu sürdürmüşlerdir. Osmanlı'da ilk ebe okulu Tanzimat döneminde Tıbbiye Mektebinde ebelik kursları şeklinde açılmıştır. Ebelerde önceleri istenmeyen ilk okul mezuniyet şartı Meşrutiyet döneminde getirilmiş ve kadınlara yüksek öğrenim olanağı da II. Meşrutiyet döneminde (1909-1918) verilmiştir (Kurnaz, 1991). Hemşirelik alanı da kadınların var olmak istedikleri önemli bir sağlık bakım alanıdır. Özellikle 1854-1856 Kırım Savaşı sırasında ülkemize gelen ve kendi milletinin savaş yaralılarına bakan İngiliz ve Fransız hemşireler, Türk kadınlarını etkilemiş ancak çalışma alanı bulamamışlardır. Çünkü ülkemizde hemşirelik okulu henüz açılmamıştır. Daha sonra kadınlarımız, Balkan Harbi ve Kurtuluş Savaşımızda Besim Ömer Paşa'nın önderliğinde gerçekleşen kurslara katılarak sağlık alanında varlıklarını göstermişlerdir. Ancak hemşirelikte örgün eğitim Cumhuriyetimizin ilanından iki yıl sonra 1925 yılında Kızılay Hemşirelik Okulunun kurulması ile gerçekleşmiştir (Meşrutiyet döneminde, İstanbul'da 1920 yılında açılmış olan Amerikan-Amiral Bristol Hastanesi Hemşirelik Okulu daha çok azınlık vatandaşı olan kadınlara yöneliktir). Böylece Cumhuriyetimiz, birçok alanda olduğu

gibi kadınların meslek sahibi olmalarının da önünü açmıştır (Hatipoğlu, 2006)

Cumhuriyet ile Olan Değişimler ve Sağlık Alanında Kazanımlarımız

29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile her alanda olduğu gibi Sağlık eğitim ve öğretim alanında ve kadınların çalışma yaşamında yer almaları ile yeni yapılanmaların gerekleri üzerinde Mustafa Kemal Atatürk önemle durmuştur.

Dil yapılanmasının eğitim ve öğrenimi zorladığı konusunda uzmanların görüşünü alan Atatürk önce Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni (Türk Dil Kurumu/TDK) 1932 yılında kurulmasını sağlamış ve üç kurultayın iki yıllık aralıklarla toplanmasına öncülük etmiştir (TDK Web). 1920 yılında Sağlık Bakanlığı'nın kuruluşu ile tüm sağlık alanlarında özellikle koruyucu hekimlik alanında ve salgın hastalıklarla mücadelede dünyanın ilgi ile izlediği uygulamalar hayata geçirilmiştir. Sağlık hizmetleri nüfusun büyük bir çoğunluğunun köylerde yaşaması nedeniyle sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi ele alınmış ve hizmetlerden herkesin yararlanması hedeflenmiştir. 1933 yılında ise Üniversite reformu için Cenevre'den Profesör Malce'yi davet edilmiştir. Atatürk Üniversitelerinin ilim alanında gelişmelere öncülük etmesi gereğini vurgulayarak dil konusunda çok önemli adımların atılmasını sağlamış ve ilim kültürünün yayılmasına öncülük etmiştir (Nil Sarı).

Tıp alanında olan gelişmeler bu alanda yer alan tüm sağlık disiplinlerinde önemli gelişmeler yaratırken en önemli gelişmenin kadınların çalışma hayatına katılımı olmuş ve bu katılım eğitim ve sağlık alanında yoğunlaşmıştır. Kadınlarımızın özverili çalışmaları Atatürk tarafından her zaman çok takdir edilmiş ve özellikle 1923 yılı Konya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Merkezi ziyaretinde de dile getirilmiştir. Kadınların sağlık alanındaki görünürlüğü Cumhuriyetimizin ilanı ile birlikte iki yıl içinde hızlanmıştır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Sağlık ala-

nında yapılan pek çok girişime rağmen dil engeline takılan tıp eğitimi ve birçok mesleki alanda çağ yakalanamamıştır. Cumhuriyetle birlikte hayat bulan sağlık meslekleri çağı yakalamış ve hızla ilerlemeler kaydetmeye başlamıştır. Bugün sağlığın her alanında dünyadaki gelişmelere katkıda bulunmaya devam edilmektedir. Atatürk'ün Türk kadınına bahsettiği açılımlar ile de her alanda olduğu gibi sağlık alanında da kadınlar, çağa uygun gelişmelerde dünyadaki yerlerini almaya devam etmektedirler (Eser ve ark., 2023).

Kaynakça

- 1.Kahya, E. (2000). " Bilimin Işığında Osmanlılardaki Tıp Çalışmalarının Değerlendirilmesi". T.C. Sağlık Bakanlığı Osmanlı Devleti'nde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu kitabı. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş. s.13-20.
- 2.Sarı, N. (2000)." Osmanlı Hekimliği ve Tıp Bilimi". T.C. Sağlık Bakanlığı Osmanlı Devleti'nde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu kitabı. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş. s.21-88.
- 3.Kurnaz Ş. (1991). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1939-1923). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları No:4. Ankara. <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/oalidxmab/cumhuriyet> (Erişim Tarihi 03.03.2025)
- 4.Hatipoğlu FS. (2006) The State of Global Health, A Brief History of Turkish Nursing. Leadership, First Quarter Journal. p:2-5. <http://www.nursing-society.org/RNL/IQ 2006/features>. (Erişim Tarihi Aralık 2006)
- 5.Türk Dil Kurumu. <https://tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.03.2025)
- 6.Eser E., Aksu M., Bilgin AC. (Editörler). 2023. Cumhuriyet ve Sağlık, 1923-2023. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları. Yayın No: 048. MCBÜ Rektörlük Basımevi-Manisa

ADİL BAŞOĞUL

O ESKİ KASABALARDA DÜĞÜN MÜ VAR..

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle
Yoksa düşlerin gümüş pırıltısına mı
Yoksa akşamın kırık kadehli şarkısına mı

Kasabaların yolağızlarından kanlı tabutlar gelir
Kasabalı Lorca'nın heybeti gelir
Kasaba meydanında halkın ağzından bir damla kan gelir

Ve evleri yıkan acı bir feryat gelir
Ve soğuk taşta duran tabuttan bin buhran gelir

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle
Toroslarda ateşi harlayan sesimiz nerede
Nerede yemin ettiğimiz felsefi düşlerimiz seninle

Nerde eski Türkmen kilimi
Kanaviçelerin özlemi
Ve ateş başında çattığımız tüfeklerimiz nerede

Nerede o yanlış bitirilmiş günlerimiz
Nerede o eski kasaba bulutlarından salkım saçak sarkan aşklar
Ve bir kadın sesinde duyduğumuz o heyecanlar nerede

Nerede o eski kasaba ve kadınlar aşk altında
Gözleri yağmur yüklü aşklar
Neden o ince aşklara kar yağar

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle
Bak o eski kasabalardan yorgun bir gurbet geliyor seninle

Her yol ayrımında bir gurbet bekler bizi
Adını ezberletir son yolculuklar gelir
Aklıma sevdiğimiz kızlar gelir

Sanki son gülüşünde gamzesi harnup çiçeğidir
Bizimkisi dikenli yollarda ipeksi yürüme isteğidir

Sarışın bir kızın gözleriyle süslediği o eski kasaba gelir
Bize gurbetin o eski kasabalarından bir düğün gelir

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle
Bize ölümün ardını getir
Çetrefilli çelişkiyi çözmeyi getir

Yine kuşlar vuruluyor
Fesleğenler yara içinde
Ve dünyada çiçekler kan içinde

Bize barışın bir yelini getir
Bize kavuşmanın yollarını getir

Ah nerede ilk kez ağladığım dağların
Ah ağıtla adını yazdığım nerede
Nerede suyun koynunda avuttuğum söğüt
yaprakların

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle
Bize ölümsüzlüğü getir
Kimsenin gözünün değmediği gün yüzünü
getir

Taş kesilip kalıyoruz her yerde
Buz kesilip uyuyoruz bahçelerde
Ah sarışın bir kızın gözleriyle süslediği o eski
kasabayı getir bize bu günlerde

Ah bakışlar ayrılıklar eskir
Eskir nehre yağın yağmurlar
Eskir kasabaya yağın karlar

Gözlerimiz eskir
Kapılar eskir
Yollar eskir

Gurbet eskir
Beklemek eskir
Eskir yaşamak dahi eskir

O eski kasaba meydanına kırık kılıç saplanır
Lekelenir defne ağacı
Düğünlerde destiler kırılır

Kederli köylüler gibi sesimiz kısık
Ve akşamın yol ayrımında düşümüzde kaldı
hıçkırık

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle

Unutulmuş bir seherde sahuru beklerdik
Kalbimizi zalimlere inat bilerdik

Neredesiniz ey merhametin çiçekleri
Nicedir açın diye sizi insanlık bekler
Açın ki kurumasin umuttan bebekler

Tutuşur el ele bir düğüne mi gideriz seninle
El değmemiş bir yangı kalır bizden
Buğulu buğday akşamı kalır bizden

Bak dünyaya oynasın gülsün diye çocuklar
Biz gurbette küle dönüyoruz türkülerle
Biz ayrılığı yazdık o eski kasabalardaki şiire
düğünlerle...

BİR GARİP AŞK HİKAYESİ

HAVVA UYAR

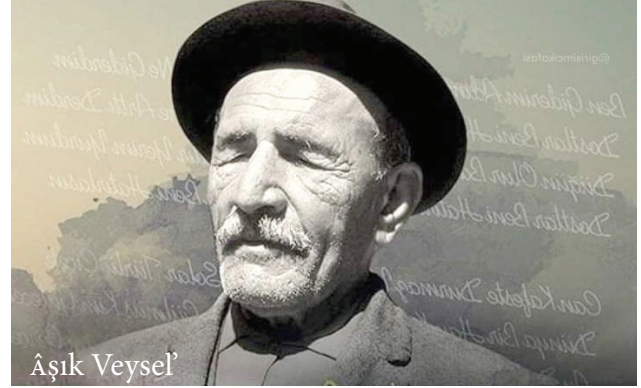
Dedem köyün ev güzel kızıyla evlenir, tutkundur Esmâ'ya. Lâkin Esmâ'nın gönlü, evlerinde hizmet eden Hüseyin'dedir. Aşk bu... Esmâ'nın gözü hiçbir şey görmez. Çocuğunu ve kocasını ardında bırakıp kaçarlar. Samsun'a vardıklarında soluklanmak için bir çeşmenin başında dururlar. Yorulmuşlardır, aç ve üstelik beş kuruş paraları da yoktur. Esmâ çoraplarını çıkarır, bir de bakar ki içinde bir tomar para... "Nerden çıktı bu para?" diye düşündüğünde içine bir acı düşer Esmâ'nın. Görmeyen gözleriyle her şeyi hisseden ve kaçacaklarını anlayan Veysel koymuştur parayı. "Ben de çok emeği var, yaban ellerde kuşa kurda yem olmasın" diye.

Sanırım tahmin ettiniz Âşık Veysel'den bahsediyorum. Torunu Çiğdem Özer, bir röportajda dedesinin ilk evliliğiyle ilgili olayı böyle anlatıyordu.

"Sevgi" nin anlam arayışı içinde kıvranıp dururken karşıma çıkmıştı bu hikaye. O kadar etkilenmişim ki gerçek sevgi işte buydu demiştim. Koşulsuz, çıkarsız, beklentisizdi. Almaz hep verirdi; azalmaz çoğalırdı. Sevdığı onu sevmezken bile "Saçının kılına zarar gelmesin." diyebilirdi. Hayatı gönül gözüyle okumuş bir âşık tüm insanlığa "sevgi" dersi veriyordu. Bu yazımda sizlere dilimin döndüğü, yüreğimin anladığı kadar Âşık Veysel'i anlatmaya çalışacağım.

Âşık Veysel Şatıroğlu, âşıklık geleneğinin son büyük temsilcilerindendir. 1894'te Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivralan Köyü'nde, bir sonbahar gün, anası onu yolda koyun sağmaya giderken doğurmuştur. Ömrü yollarda geçmiştir, 68 vilayetin 40' ını gezmiştir. Anlayacağınız "Uzun ince bir yoldur" onun yaşamı. Yedi yaşına kadar tüm çocuklar gibi koşup oynadığını söyler Veysel. "Çiçeğe yakalanmışım... Çiçek zorlu geldi. Sol gözümde çiçek beyi çıktı. Sağ gözüme de, solun

zorundan olacak, perde indi. O gün bugündür dünya başıma zindan" diye anlatır. Besbelli dünyası kararmıştır ancak; bu onun içe dönmesini, gönül gözünün açılmasını sağlamıştır.

Babası bir gün Veysel'e evde oyalanması için bir saz hediye eder. Eline aldığı sazla dönemin türkülerini çalıp söylemeye başlar. İlk babasından ezberler şiirleri. 39 yaşına kadar Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Karacaoğlu, Veyselî, Kemter Baba, Kul Sabri gibi şairlerin şiirlerini okur, çalar, söyler.

İki evlilik yapar. İlk evliliği sekiz yıl sürer ve karısı onu terk eder. Kaçan karısının ayakkabısına para koyma olayı da ilk eşiyle yaşanır. "Güzelliğin on pare etmez / bu bendeki köşk olmasa / Eğlenecek yer bulaman / Gönلümdeki köşk olmasa" dizeleri böyle yazılmıştır. Bu evlilikten doğan ilk çocuğu on günlükken ölür. Karısının, Veysel'i terk ettiğinde, kucağındaki altı aylık kızı da daha sonra hastalığa yakalanıp vefat eder. Bu arada anne babasını da kaybeder. Veysel'in üst üste yaşadığı derin acılar, onu daha bir kendi içine çeker. Bazen isyan eder; kâhı ağlar, kâhı güler. Bazen de kendi küçük dünyasında büyük bir dünya yaratır. İkinci karısının ismi Gülizar'dır. Veysel'le Gülizar'ın ikisi erkek, dördü kız altı çocukları olur.

Cumhuriyet'in 10. yılında "Atatürk'tür Türkiye'nin ihyası"...dizeleriyle ilk şiirini yazar. Ölü-

münde de Atatürk için destan yazacaktır. En büyük üzüntüsünden ilki askere gidememek, ikincisi ise çok istemiş olmasına rağmen Atatürk'ü görememektir.

Veysel'in Ahmet Kutsi Tecer'le tanışması ise hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Onun sayesinde Köy Enstitülerinde usta öğretici olarak görev almıştır. Bu dönem Veysel'in sanatının ustalık dönemidir. Ünlü şiiri "Benim sadık yârim kara topraktır." bu dönemde yazılmıştır.

"Eğer gözlerim olsaydı, ben toprağı göremeyecektim. Toprağın özelliklerini bilemeyecektim, çiğneyip geçecektim toprağı." diyecektir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Ruhi Su, Behçet Kemal Çağlar, Orhan Veli, Sait Faik Abasıyanık' ı tanıma fırsatı bulur. Yaşar Kemal'in deyimiyle "Veysel", olur "Âşık Veysel."

Desen: Orhan Özdemir

Âşık Veysel, Köy enstitülerinin değişmeye yüz tuttuğu bir dönemde görevini bırakır. Adı her yerde duyuluyor olmasına rağmen o köyünü seçmiştir. Görmeyen gözlerinin duyarlı kulakları, şehrin sesinden yorulmuş olsa gerek, köyüne geri döner. Kendine bir meyve bahçesi kurar. "Bu kıraç top-

raklarda meyve mi yetişir?" diye gülen köylüler bir süre sonra "Asıl kör olan bizmişiz." diye utançlarını dile getirirler. Elmaları "Âşık Veysel Elması" diye satılır.

*Veysel'i söyleten sen oldun mutlak
Gezer daldan dala yorulur ahmak
Sen ağaç misali biz dalda yaprak
Meyve çekirdeksin sen varsın orda"*

Âşık Veysel'in hayatı "Karanlık Dünya / Âşık Veysel'in Hayatı" adlı filme çekilir. Senaryosunu da Bedri Rahmi Eyüpoğlu yazar. Sansüre takılır, gösterim izniyse geç verilir.

Veysel'in gözünü açtırmak isterler. Reddeder. "Şimdiye kadar kafamda bir yuva kurmuşum, gözlerim açılırsa bu yuvayı dağıtırım, tekrar bir yuva kurmama imkân yok." der. "Küçük Dünyam" şiirini de bunun üstüne yazar.

"Bir küçük dünyam var içimde benim.
Mihnetim, ziynetim bana kafidir.
Görenler dar görür geniştir bana.
Sohbetim, ülfetim bana kafidir."

Tasavvufi şiirler yazar ve dünyayı, hayatı sorguladığı olgunluk mevsimini sade anlatımıyla şöyle dile getirir: "Misal olarak anlatayım; bir meyve çiçek açtığı zaman çiçek dökülür. Çağla ismi verilir o meyveye. Nihayet de zaman gelir meyve tam kemalini bulur ve ondan sonra kokusu, lezzeti tamamen yerine gelir. Bu yaşta böyle oluyor."

...1960'lar kaos yıllarıdır. "Ben körüm, sağa sola saparsam bir çukura düşerim deyip "Birlik Destanı"nı yazar Veysel. Sanki bugünlere ışık tutmak içindir destan.

Allah birdir Peygamber Hak
Rabbül alemdir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyin geldi sırası

Kürdü, Türkü ne Çerkezi
Hep Adem'in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi

Kuran'a bak İncil'e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak

Hakikatte yüz karası

ezit nedir ne kızılbaş?
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim atas
Söndürmektir tek çaresi

Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası.”

...
*Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası.”*

1965 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi, özel bir kanunla Âşık Veysel'e "Ana dilimize ve millî birliğimize yaptığı hizmetlerden ötürü" 500 lira aylık bağlar. Son konserinde "Kara toprak" diye bağıranlara seslenir: "Sayın seyirciler, zaten bir avuç toprağım var, o da üstümü örtecek, size neyimi vereyim? "Rahatsızlanır, konsere devam edemez. İkinci kez hastalandığında hastaneye götürülür, "Doktor, hekim çare değil, vade doldu." der. Kalbini dinlemek isteyen doktorlara itiraz eder: "Benim kalbimde gizli şeyler var, onu görürsünüz sonra." Akciğer kanseri teşhisi konur. Sevenlerinin, doktorların "Hastanede kal." ısrarlarına direnir. Köyüne dönmek ister. Odasına hapsedildiğinde haykırır: "Ah şu geniş dünyaya sığmayan gönül, Şimdi bir odaya kapandı kaldı, Ah bir dakika bir yerde duramaz iken, oturduğu yerden kalkamaz oldu."

70 yıllık arkadaşı, dert ortağı sazını ister. Son defa dokunur, uzun uzun öper ve sazına veda ederken şu anlamlı sözleri sarfeder:“

Ben gidersem sazım sen kal dünyada / gizli sırlarımı aşıkâr etme / lâl olsun dillerin, söyleme yâda / garip bülbül gibi ahuzar etme.

Gizli dertlerimi sana anlattım / çalıştım sesimi sesine kattım / bebe gibi kollarımda yaylattım / hayali hatır et beni unutma.”

Vasiyeti ise onun hem birliği hem de bütünselliği nasıl özümselediğini gösterir. "Toprağımı

“Ben giderim adım kalır.
Dostlar beni hatırlasın.
Düğün olur bayram gelir.
Dostlar beni hatırlasın.”

örtmeyin. Taş koymayın. Benim toprağımdan herkes istifade etsin... Arılar, kurtlar, kuzular faydalansın... Üzerimi kapatırsanız benden kimse istifade edemez.” der. Sözlerindeki derinlik, görmeyen gözlerinden yüreğinin derinliklerine akmış orada demlenmiş ve anlamını bulmuştur. En güzel şiirlerini ölümünden hemen önce yazar.

“Parça parça olsun paramı çalan
Kimisi gerçek dedi kimisi yalan
Dünyada görmedim böyle bir plan
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok..

Gezdim İstanbul'u İzmir Ankara
Şadırvanlı handa kaldı bu para
Bu nasıl dalgadır, bu ne dubara
Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok..

...
Olan oldu Veysel boşuna yanma
Sana kim dedi ki uyu uyanma
Sılaya gitmeyi severim amma
Kapı kitli cüzdan cepte para yok...”

Zamanın ünlü şairlerinden Ümit Yaşar Oğuzcan Veysel'in şiirine "Dostlar seni unutmuyor mu?" diye bir gönderme yapar. "Şiirde sağlam temeldin / İnsanlıkta en güzeldin / Biz bir Ümit, sen Veysel'din / Dostlar seni unutmuyor mu?" Bütün şiirlerini toplayıp "Dostlar Beni Hatırlasın" adlı kitapta yayınlıyor. Bir nevi Âşık Veysel'in Tarsus'ta çalınan parasının borcunu öder. Nasıl mı? Çünkü Ümit Yaşar Oğuzcan da Tarsusludur. Sanırım hayat, bazı şeylerin bedelini peşin ödetiyor. Âşık Veysel nerden bilebilirdi ki, çaldırdığı paranın bir gün kendisine kitap olarak geri döneceğini... Hikâye kısaca şöyledir: Vaktiyle Âşık Veysel Tarsus'a gelir. Ne büyük talihsizliktir ki yanında bulunanlar parasını çalarlar. Akşam kapıyı kitleyip yatmışlardır oysa... Sabah kalktığında, kapının içerden kitli olmasına rağmen, parasının çalındığını anlar. Çok kızmış ve öfkelenmiştir, yokluğun yoksulluğun içinde o para hangi derde ilaç olacaktı kimbilir... Bunun üzerine "Hırsıza Beddua" şiirini yazar.

21 Mart 1973 te doğduğu köyde şimdi adına müze olarak düzenlenen evde yaşamını yitirmiştir. Hakkında birçok kitap, tez, makale, antoloji yazılmıştır. Türküleri birçok kişi tarafından söylenmiş ve yeni kuşak tarafından söylenmeye de devam edecektir. Her yıl Şarkışla'da adına şenlikler yapılır. Türkçesi yalın, dili ustalıklı kullanır. Tekniği gösterişsiz bir o kadar da kusursuzdur. Şiirlerinde insan sevgisi, doğa aşkı, vatan millet sevgisi hakimdir. Özünde samimi ve sevecendir. İyiliği, güzelliği, sevgiyi anlatır. Birlik beraberlikten, kardeşlikten yanadır.

Âşık Veysel, insanın dünyayı anlaması, hayatın anlamını keşfetmesi için ne gören gözlere, ne yüksek okullara, ne de sayısız kitaplar okumasına ihtiyacının olmadığını göstermiştir. En büyük zenginlik, alemi içine alacak derinlikte gönül gözüne ve sevgi dolu bir yüreğe sahip olabilmektir. Yetenekli midir? Yoksa kendini mi keşfetmiştir? diye sorarsanız eğer, yaşamın ona yaptığı sürprizi kabullenmiş, tevekkül etmiştir. Karşılığında aldığı hediye ise “Ben giderim adım kalır. Dostlar beni hatırlasın.” dizelerinde olduğu gibi insanlığa altın harflerle adını yazdırmıştır. Şiirleri, türküleri çalınıp söylendikçe, aşka giden yolda ılık olacak; sık hayatlarımıza bir güneş gibi doğacaktır.

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

YÜREĞİM

yüreğim hayatın yokuşlarını çıkmaktan yorulma
sevgi nefretten, öz sözden üstündür
senin çıktığın yokuşları çıkamaz sık insanlar
değişir duaları çıkarlarına göre bazılarının

ne yamalı giysilerime ihanet ettim ne ekmeğime
iyiliğe köle ruhumun elinde delirdim
evim de oldu kitaplarım da
kimin evinde yattıysam çaldılar uykularımı

küçüldü evren sığındığımda insanlığa
yüreğim, yüzümün şehirlerinde dolaş
eşit değil acılar Kızılhaç çadırlarında bile
üzölme sessizliğim bir gün susacak herkes nasılsa

yüreğim tanı renginden
hangi gözyaşımın hangi acıma ait olduğunu
ve renkleri ince ince gösterme köre
konuş insanın kendi bilgisine göre

KADIN VE MÜCADELESİ

F. SAADET BİLİR

Anadolu’da ‘**sunu, köroğlu, mühür gözlü**’ gibi güzel adlar yanında, ‘**çorbacı, eksikli, eksik etek, ganayaklı, gara saçlı, gaşık (lokma) düşmanı, saç uzun aklı kısa, uzun saçlı**’ gibi olumsuz yakıştırmalar yapılan kadınların tarih boyunca toplumsal işlevine bir göz atalım.

Bildiğimiz en eski Türk devletlerinden Asya Hun Devleti’nin Çin ile yaptığı ilk barış antlaşmasının, Mete Han’ın hatunu tarafından imzalandığı, ülkede sadece “**Hakan buyuruyor ki,**” diye başlayan emirnamelerin geçerli sayılmadığı, mutlaka “**Hakan ve Hatun buyuruyor ki**” ifadelerinin toplum tarafından benimsendiği, Hatunların, elçi ve heyetler kabul ettiği, ziyafetlere, tören ve şöenlere katılarak, Hakanın yanında oturup siyasi görüş ve önerilerini sunduğunu kaynaklar bize gösteriyor.

Bir söylenceye göre Cengiz Han, bir kurultayda eşi Börte’yi göstererek, “**Ben sizin Hanınız, bu da benim Hanım,**” dediğini yazılı metinlerde okuyoruz.

Kısaca Türklerin göçebe kavimler olarak yaşadıkları dönemlerde kadınların, siyasal ve toplumsal yaşamın içinde olduğunu, üretime ve savaşa katıldıklarını görüyoruz. Zamanla onların yerleşik yaşama geçmesi, İslamiyet’i benimsemesi, Bizans ile yakın ilişkiler kurması sonucunda kadının, önceki değerini ve toplumdaki yerini kaybederek ikinci sınıf insan olarak kabul edildiğine ve hareme kapatıldığına tanık oluyoruz. Onlara sadece evde, aile içinde çocuklarla sınırlı bir sorumluluk alanı kaldığını, 19. yüzyıla kadar kız çocuklarının, erkek kardeşlerine sağlanan olanakların çok gerisinde yaşamak, evde onların hizmetini yapmak zorunda bırakıldığı, bu duru-

mun 19. yüzyıla kadar sürdüğü de bilinen bir gerçeklik.

Özellikle Tanzimat Fermanı ile Osmanlı toplumu, hukuksal, toplumsal ve ekonomik alanda önemli dönüşüm yaşarken, Osmanlı kadını da payına düşeni alır. 1844 yılında kız çocukları nüfus icmal defterlerine kayıt edilmeye başlanarak onların vatandaş olmalarının yolu açılır. Ancak genel nüfus sayımında değerlendirilmeleri için 1882 yılına kadar beklemeleri gerekecektir. 1858’de kızlar için rüştiye (ortaokul), 1869’da kız sanayi mektepleri, 1870’te öğretmen okulları açılır.

Okula gidip kendini geliştiren kızlar, “**kadın inkılabı**” düşüncesini dillendirerek izlenecek yolun kadınlık cereyanı “**feminizm**” olduğunu açıklarlar.

1913 yılında İstanbul’da bir konakta düzenlenen **Fatma Nesibe Hanım**’ın konuşmacı olduğu ilk bilinç yükseltme etkinlikleri “**Beyaz Konferanslar**”, o dönemin kadınları için en önemli girişimdir. 1914 yılında **İstanbul Kız Üniversitesi’nde (İnas Darülfünunu)** fen ve edebiyat şubelerinin açılmasıyla kadınlara üniversitede öğrenim yapma hakkı verilir.¹

Muhadderat ve Hanımlara Mahsus Gazete adlı ilk kadın gazeteleri de yayınlanmaya başlar. Ancak toplum buna ne kadar hazırdır? Küçük bir örnek toplumun kadına bakışına yeterlidir. 1908’de Namık Kemal’in ‘Vatan yahut Silistre’ adlı oyunu İzmir’de kadınlara ilk kez oynatılmak istenir. Ancak onların geceleyin camiye gitmesi-

¹ Serpil Çakır: “Osmanlıdan Bugüne Türk Kadını”, Milliyet Gazetesi, 6 Mart 1996.

nin bile yasak olduğu o dönemde, oyunu izlemeye giderlerse öldürülecekleri tehdidi karşısında, ‘İttihat ve Terakki Cemiyeti’, piyesin oynanmasını iptal etmek zorunda kalır.

Toplum engellese de kadınlar yola çıkmıştır artık, aynı dönemde pek çok dernek kurarak haklarını arama yolunda mücadeleyi sürdürür.

*

Mustafa Kemal, henüz 1916’da anı defterine **“Kurmay başkanı ile kadınların örtünmesinin lağvı ve sosyal hayatımızın düzeltilmesi hakkında konuşma:**

1- Muktedir ve hayatı bilen anneler yetiştirmek.

2- Kadınlara serbestisini vermek.

3- Kadınlarla beraber olmak erkeklerin ahlaki, fikirleri, hissiyatı üzerinde etkendir,” notlarını almaktadır.

Bu nottan iki yıl sonra 1918’de Karlsbad’da yazdığı anılarında ise, **“Sözün kısası sonuç: Bu kadın sorununda cesur olalım. Kuşkuyu bırakalım. Açılınsınlar. Onların dimağları gerçek bilgi ve sanatla bezensin. İffet, bilimi sağlıklı biçimde açıklayalım. Şeref ve hassasiyet sahibi olmalarına birinci derecede önem verelim,”** yazdığını görüyoruz.²

Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda cephe gerisinde çok önemli görev ve sorumluluklar üstlenen kadınlar artık eve girmek niyetinde değildir. O zorlu yıllarda özveriyle hem tarlada hem iş yaşamında çalışan evini geçindiren ve çocuklarını yetiştiren kadınlar, artık geri hizmette bulunmak istemez. Toplumsal yaşama katılma konusunu işleyen çeşitli gazete ve dergiler yayınlamakta, toplantılar düzenlemektedir.

Daha Cumhuriyet kurulmadan önce, kadınların hukuksal ve siyasal haklarından söz edilmezken **‘İzmir İktisat Kongresi’**ne yedi kadın delege katılır. 1923 yılında **Nezihe Muhittin** ve arkadaşlarının, **“Kadınlar Halk Fırkası”** adını verdiği parti kurma girişimi, henüz siyasi hakları bulunmayan kadınların parti kuramayacağı gerekçesiyle reddedilir. Kısa süre sonra Cumhuri-

yetin ilanı onların umudunu güçlendirir.

Mücadeleden geri durmayan kadınlar Nezihe Muhiddin öncülüğünde bu kez, 7 Şubat 1924 tarihinde **‘Türk Kadınlar Birliği’**ni kurar ve çalışmasına hız verir.

Cumhuriyet’in kurulmasının ardından **Mustafa Kemal Paşa’nın**, 1916 ve 1918 yıllarında yazdığı notlar gerçekleşir ve kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip birey olma hakkını Atatürk’ün önderliğinde Cumhuriyet Devrimleriyle kazanır. 8 Aralık 1934 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nde **“Türk Kadını Haklarının En Büyüğünü Aldı”** manşeti dikkat çekicidir. Gazetede “verildi” değil, “aldı” sözcüğü kadınların mücadelesinin göstergesidir.³ Sonuç olarak Osmanlı döneminden beri hak arama mücadelesini sürdüren kadınlar, Atatürk’ün öncülüğünde birey olma hakkına kavuşmuş olur.

1935 yılında Atatürk’ün 18 kadını tek tek seçip parlamentoya girmelerini sağlaması çok önemli bir adımdır. Türkiye o yıllarda Finlandiya’dan sonra dünyada parlamentoya giren kadın milletvekili sayısı ile ikinci sıraya yükselir. Bu çok önemli bir gelişmedir.

Ancak çok partili yaşama geçildikten sonra kadınlar erkeklerle birlikte girdikleri demokrasi yarışında geri plana düşer.

Çağ atlayan, herkesin kışkandığı güzel ülkemizde nüfusumuzun yarısını oluşturan kadınların durumuna bir göz atalım:

2023 yılında yapılan genel seçimler sonucunda parlamentoya 121 kadın milletvekili girdiğini, 81 ilimizin sadece 11’inde ve 61 ilçemizde kadın belediye başkanının il ve ilçelerde görev yaptığını görüyoruz.

Genel ve yerel seçimlerde kadınlar, ev ev, mahalleleri dolaşıp özveriyle çalışarak erkeklerin kazanmasının alt yapısını oluştururlar. Seçim kanununa göre bir kişinin ya da birkaç kişinin belirlediği, önseçimsiz yarışa girecek olan kadınların,

² Eray Karınca: Cumhuriyet Kadını, Çağdaş Türk Dili Dergisi, Mart 1999, s: 39.

³ Yrd. Doç. A. Nükhet Adıyeke: İletî Dergisi, 1998, s: 5-6.

adaylık yarışında yer alması hayal gibi bir şey. Erkek egemen toplumda konforlu alanı koruyan erkekler, mevzi kaybetmemek için direnmektedirler.

Kadınların yetki organlarına atanmasında durum farklı mı sanki? Son verilere göre sadece üç ilimizi kadın vali yönetmekte. Cumhuriyet tarihi boyunca zaten sekiz kadın valimiz görev yapmış. 922 ilçemizin sadece 101'inde kadın kaymakam görev yapıyor.

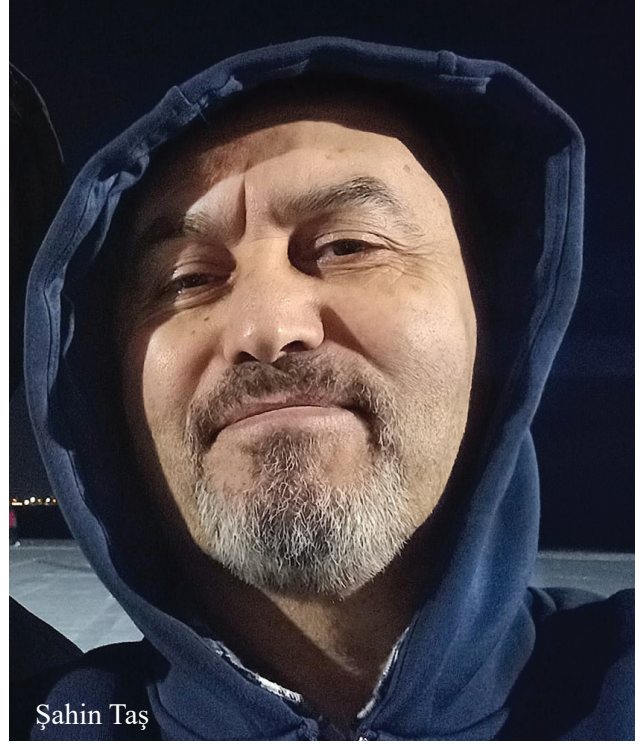
204 üniversitemizden 16'sını kadın rektör atanmış. Kurum yöneticilerini incelediğimizde benzer durumu görmekteyiz.

Televizyonlardaki tartışma programlarında ya konuşmacıların tümü erkek ya da aralarında bir, iki kadın yer alır. Hatta bir ara kadınlar günü söyleşisinde bütünüyle erkekler kadınların sorununu konuşmuştu. Erkeklerin bu konuyu değerlendirmesi kadınları mutlu eder, ancak sorunu yaşayanın, kadınlar olduğunu unutmayalım.

Ata'mızın önderliğinde devrim yasalarıyla kadınların birey olması, erkeklerle eşit sayılması yetmiyor. Geçenlerde 200 kadın derneği ve inisiyatifinin, 1980 sonrası mücadelesini anlatan bir belgesel izledim. Umudum daha da güçlendi. Kadın hareketi bütün hızıyla devam ediyor, edecek!.. Kadınlar susmayacak, itaat etmeyecek! Her yerde, her koşulda erkeklerle birlikte seçilene, atanana kadar mücadelesini sürdürecektir.

Erkeklerle 'eşit işe eşit ücret' alana, şiddet, taciz ve tecavüzler son bulana, seçim yasası değişene kadar kadınlar haklı mücadelesini yılmadan sürdürüyor, sürdürecektir!

Yazımı MÖ 3. yüzyılda yaşayan Aristo'nun sözü ile noktalamak istiyorum: **"Kadınlara nasıl davrandığını söyle; nasıl bir toplum olduğunu söyleyeyim."**

Şahin Taş

ŞAHİN TAŞ

KARAMSAR GAZEL

kanatlanırrrr imgeler kafesinden
geçer sözcükler taburu yanaşık düzen

damlar harfler kâğıda bağda şıp
verev bir intihar kesiğinden

pörsür yaprakta dinlenen kelebek
tutuşur arının çiy içtiği çimen

önce insanlar bozuldu, sonra ekmekler...
kâpler kalp, aşklar dubara dümen

Şahin, cozurdar sularda güneş
doğmak için simsiyah, yeniden!

GÜRCÜ KADIN VE ŞARAP ŞİŞESİ

NAZMİ BAYRI

İbrahim anlatıyordu rakı masasında. Ben onlardan sonra çökmüştüm masaya. Kafaları çakırke-yifti. Türkü söylüyorlardı. İbrahim aynı türküyü söylerdi hep.

“Şafak söktü yine sunam uyanmaz...”

Arada başka türküler mırıldandığı da olurdu. “Karayılan* derki harbe oturak... Nerde düşman varsa orda bitirek...” O akşam bu türküyü mırıldandı.

“Karayılan’ı sevmez Gazi Antepliler. Şahin Bey’i** severler,” dedi türküyü mırıldandıktan sonra.

Fotoğraf sanatçısı Bülent Bey, “Haydaaa,” dedi ağzına attığı patlamış mısırları dişsiz ağzında sağa sola döndürürken. “Nerden çıktı şimdi bu; Gazi Antepliler Karayılan’ı sevmezmiş.”

Üniversitede görevli Ahmet Hoca bir başka türküyü çoktan geçmişti. İbrahim, Bülent Bey’in yüzüne dik dik baktı. Bozulmuştu.

“Sen türkülerden ne anlarsın. Bir türkü söyle, bir şişe rakı ismarlayacağım. Ismarlamayan namussuzdur,” dedi kızgın bir sesle.

“Ben türkü bilmem ki,” dedi Bülent Bey hafiften gülümseyerek.

“Ya ne bilirsin... caz-maz?”

“Onu da bilmem.”

“Sus o zaman. Konuşma!”

Ahmet Hoca, kimsenin dinlemediği türküsünü çoktan bitirmişti.

“Tırşik*** çorbasını bilen var mı arkadaşlar?”

Nazmi Bayrı Foto: E. Kar. Özyayın

diye sordu Ahmet Hoca nedense. Bülent Bey elindeki sigaranın uzamış külünü parmak ucuyla küllüğe dökerken,

“Ayıkla pirincin taşını, bir de tirbuşon çorbası çıktı.” İbrahim dayanamadı kahkahayı koyverdi.

“Dalga mı geçiyorsun be! Bilmiyor musun gerçekten tırşik çorbasını? Benim anam bir yapar ki onu.”

“Bilmiyorum, yeni duydum,” dedi Bülent Bey önüne bakarak.

Ahmet Hoca başladı tırşik çorbasının yapılışını anlatmaya. “Onun için on beş kişiyi doyuracak kazan aldım be. Bir yapayım da gör. O zaman her akşam tırşik çorbası istersin benden.”

“İstemem istemem, sağ ol. Senin olsun tirbuşon çorbası,” dedi Bülent Bey.

“Ulan bu bizimle dalga geçiyor. Oğlum tirbuşonun ne olduğunu biliyor musun sen?” dedi İbrahim Bülent Bey’i süzerek... Sustular. Sağa sola bakındılar. Birkaç masa kalmıştı lokantanın bahçesinde.

“Bana bir yolluk ver oğlum. Haydi, siz de için, kalkıyoruz. Maç var maç. Real Madrid’in maçı hem de. Saat yaklaşıyor. Evde maç izleyeceğim,” dedi İbrahim.

Bülent Bey içtikleri zamanlarda İbrahim’i masada nasıl alıkoyacağını çok iyi biliyordu. Her zamanki gibi, “Bunun çok güzel bir anısı var. Onu bir anlatsana, benim çok hoşuma gidiyor. Siz de beğeneceksiniz. Sen onu anlat, boş ver maçı.”

Yolluk dediği tek rakısını içen İbrahim, “He ulan, nerden hatırladın şimdi onu. Her aklıma gelişinde ağlarım.”

Rakısından bir yudum çekti, başladı anlatmaya, “Sarp Kapısı’na bir gezi düzenlemiştim.-Turizm işiyle uğraşıyordu İbrahim.- Hep gittiğimiz yerlerdendir zaten. Otobüs durdu. Kafile aşağıya indi. Ben aşağıya inmeden önce, ‘burada Gürcüler şarap satar, harika şaraplardır, bir de meyve satarlar. Tatlarına doyum olmaz. Kendi bahçelerinden getirirler. Biraz gezin dolaşın; manzara da güzeldir, fotoğraf çekin, yarım saat sonra hareket edeceğiz,’ dedim. Herkes dolaşıyor, alışveriş yapıyor, fotoğraf çekiyordu. Ben de otobüsün önünde sigaramı yakmış, kafileyi izliyordum. O zamanlar Sovyetler Birliği yeni dağılmıştı. Yoksulluk vardı. Kadınlar ürettiklerini bizim tarafa getirip satarak, üç beş kuruş para kazanıp çocuklarına ekmek parası yapıyorlardı...”

İbrahim’in gözleri gene doldu. Kemikli iri bedenini geriye yasladı, kaşlarını çatı. Bakışlarını yandaki duvara çevirdi önce, sonra lokantanın bahçesindeki çam ağaçlarına sarılmış sarmaşıklara; ışıklar içinde parlayan beyaz, kırmızı güllere...

Çıkık elmacık kemiklerinin ortasında ki kıvrık burnunun üstünü kaşır gibi yaptı. Parmaklarını gözlerine dokundurdu. Biz de dikkat kesildik. Arkamızda, tezgâhın üstüne dirseklerini koymuş, sağ eli çenesinde bizi dinleyen garson Mahmut da yandaki masalardan aldı bakışlarını, bize yönlenirdi.

Hava serinliyordu. Ağaçların, çiçeklerin coştuğu aylardaydık. Köşedeki dut ağacı da sürgün üstüne sürgün vermişti.

Bülent Bey, dümdüz saçlarında elini gezdirdi; bir sigara daha yaktı. Kahverengi çerçeveli gözlüğünün arkasından durgun bakışlarını İbrahim’e diken Ahmet Hoca’da hüzünlenmişti. Ak düşmüş saçları kıvrır kıvrırdı. En büyük düşü, emekli olduktan sonra sepetli bir motosiklet alıp eşiyile birlikte köyleri, kasabaları dolaşarak eski aletleri toplayıp satmaktı. Hem para kazanacak, hem de işe yarayanları biriktirecekti. Antika dükkânı açmak istiyordu. Edirneli olan karısının düşü de köyleri, kasabaları, ilçeleri dolaşarak masalları, destanları, türküleri derlemektir.

İbrahim, Bülent Bey’e, “Tatar,- Bülent Bey Tattardı- nereden aklına geldi Gürcü kadının hikâyesi be!” dedi, “oğlum Mahmut bir yolluk daha ver bana... Gürcü bir kadın da kenarda üç beş şişe şarap, elma, armut satıyordu. Kafileden yaşlı bir karı koca onun tezgâhına doğru gittiler. El kol işaretleriyle, az bildiği Türkçeyle ürünlerini tanıtıyordu. Elindeki şarap şişesini yaşlı karı kocaya doğru uzattı. Yaşlı kadın elini uzattı, şişeyi aldığı anda şişe kaydı yere düştü, kırıldı. Bizim yaşlı karı koca sırtlarını döndüler, hiçbir şey olmamış gibi otobüse doğru geldiler. Gürcü kadın eğildi şişenin boyun kısmını eline aldı. Mantarlı boyun kısmını tutmuş, öne doğru uzatmış bakıyordu giden karı kocanın arkasından. Gözlerinden bir yaş boşaldı nasıl... Bir şişe şarabı satacak, çocuklarına ekmek parası götürecektir... Kadın işte! Anne! Onun duygularını anlamadılar ki o bizim bunak yaşlı karı koca. Kadın put kesilmişti. Elindeki şişenin boynuna bakarak ağlarken, yüreğim burkuldu. Hemen koştum, gittim elindeki şişe parçasını aldım. Ben vereceğim parasını, dedim, üzülme, turu düzenleyen benim. Kadın da nasıl güzel bir kadın ama... mavi gözler, beyaz ten. Çıkardım bir ellilik uzattım kadına. Şarabın fiyatı o kadar da değildi. Almadı kadın. Ben zorla vermeye çalıştım parayı, gene almadı. Kadındaki gurura bakar mısınız, başka kadın olsa kapar parayı. Almayınca tezgâhına bıraktım, otobüsün yanına geldim. Kadın parayı geri getirdi, ama ben almadım. Gitti tezgâhından elma, armut doldurdu poşetlere getirdi, otobüsün içine koydu... Sonradan götürdüğüm kafilelere o kadının sattığı şarapların çok kaliteli olduğunu anlattım. Kadın çok şarap sattı. Meyve de. Gürcü fındığı getiriyordu.

Gürcü fındığı böyle iri olur. - Baş ve işaret parmağıyla iriliğini gösteriyordu- Tadı yoktur pek... Ben kafileye, Gürcü fındığının çok faydalı, doğal olduğunu anlatıyordum. Kadın çuval çuval fındık satıyordu. O kadın bana elma, armut dolu poşetler vermek istiyordu her defasında. Almıyordum. Otobüs hareket ederken koşarak geliyor, şoföre arka kapıyı açması için yalvarıyor, arka kapıdan poşetleri içeri atıyordu. Kadın yaptığım iyiliğin altında kalmak istemiyordu. Emeğiyle geçiniyordu. O kadının gözyaşları aklıma düştükçe ben de onun gibi ağlarım halen daha. Bir de erkekler ağlamaz derler. Ağlıyorum işte..." Sesi boğuktu. Gözyaşlarını siliyordu İbrahim...

*Karayılan, ** Şahin Bey: Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlara karşı G. Antep savunmasında şehit olmuş kahramanlar.

***Tırşik-tırşik çorbası, G. Antep, K. Maraş yörelerinde yaban pancarı, nohut, yoğurt ile yapılan çorba.

'No War'-Görsel: Çetin Acar

HIZIR İRFAN ÖNDER

GÖLGEME SARILIP UYUYACAĞIM

Tenha bir sokakta yürüyorum
Sokak lambaları bir yanıp bir sönüyor
Yaşlı bir kadın ağlıyor pencere kenarında
Çöpleri yoklayıp duruyor kediler, köpekler
Tedirgin bakıyor bana yıldızlar
Ellerim üşüyor, kalbim yanıyor...
Gitmek istemiyorum bomboş evime
Boğuyor beni nemli dört duvar!..

Soğuk bir rüzgâr çıktı aniden
Yapraklar uçuşuyor önümde
Çulsuz kalıyor ağaçlar hazanda
Kuşlar tünemiyor kırık dallarına.
Karakış erken gelecekmiş bu yıl
Dilimde "ayaz geceler" türküsü
İçimde boşluk, zihnimde hiçlik
Gölgeme sarılıp uyuyacağım...

Ah garip başım, virane gönlüm
Ben acıyı, annem öldüğünde tanıdım!..

'Barış'-Görsel: Çetin Acar

VİCDANLARI ANIMSATMA EĞİTİMİ

KUBİLAY ALTUNTAŞ

Verilen emanetle birlikte 23.30'da Ankara'ya gidecek yolcu trenine bineceğim. Yetişmek için adımlarımı sıklaştırdım. Zarfta ne vardı, bilmiyorum ve asla bakmayacağım. Aslında meraktan içim içimi de yiyor. Ancak emir böyle. Ceketimin iç cebine koymuş ve arada bir yokluyorum.

İstasyona geldim. Gişeden şaşırtma amacıyla Gaziantep'e gidecek trene sadece gidiş bileti aldım. Ankara biletimse önceden alınmış ve cebimdeydi. Önce kalkacak olan Gaziantep treniydi. Binip yerime oturdum. Yanıma boş içerikli renkli gazetelerden birini almıştım. Sayfalarını karıştırmaya başladım. Az sonra saç baş karışmış, kılıksız birisi yanımdaki koltuğa oturdu. Doğrusu işkillendim !

İlk kalkış düdüğü duyuldu. Oralı değilmiş gibiydim. Tekerleklerin dönmesiyle, süratle yerimden kalkıp bindiğim taraftan değil de ters taraftaki kapıdan aşağı atladım. Az daha ayağımı kırıyordum. İlgilerini çeksin diye gazeteyi de arımda bırakmıştım. Ne denmişse harfiyen yerine getiriyorum.

Yeniden perondaydım ve Ankara treninin daha kırk beş dakikası var. Binmeyip siftiniyorum. Son sigaramı da içip bitirince, boş paketi cebime geri koydum. Sinirlerim çok gergin ve bir yerde duramıyorum. Sürekli dolaşmıyor olmam acaba kuşku doğuruyor mu..?

Kimsenin ilgisini çekmeyeceğim, karanlık, zula bir yer buldum. Kalkış düdüğü çalınca ilgisiz kaldım, bekledim.

Son düdüğü de çalıp tekerlerin dönmeye başlamasıyla koşup son vagona atladım. Beni gören hareket memuru, uyarı için düdüğü çaldı. Bu olmamıştı işte! Acaba dikkatleri üzerime mi çek-

miştim?...Bu tren yataklı. Kompartımanımı bulup oturdum. İçeride ben hariç üç kişi daha var.

İlk istasyon olduğu için henüz yatan kimse yok. Ancak birazdan gece yarısını geçecek; tetikte olmalıyım. Zarfı verip ilk istasyonda ineceğim zaten. Hızlı davranmalıyım. Hemen, boş olan sigara paketimi cebimden çıkardım ve elimle buruşturarak,

“Bir tek sigarası olan var mı?”

Çapraz karşımdaki paketini çıkardı.

“Samsun olur mu?”

Ezberlemiştim.

“Teşekkür ederim. Onu içemiyorum, öksürtüyor.”

Tam karşımda susan kişi, sigara paketini çıkarmak için elini cebine attı, parolayı almış olmalı! Olabilirdi ancak onun sigara paketinin içeriğini görmeliyim.

Çıkardı.

“Maltepe olur mu?”

Paketin içeriğini gösterdi. Birisi kısa koparılmış, iki de uzun kalmış toplam üç sigarası var. İmde tamam.

Ben parolayı söylemiş, o da imi göstermişti.

Uzun sigaralardan birini aldım. Süreç sona eriyordu ancak bir eksik var. O da tamamlanmalı.

“Vagonların arasında içeyim. Kimseyi rahatsız etmeyeyim.”

Bu söyledikim de şifre. O hemen yakaladı,

“Olmazsa ben de geleyim, kimseyi rahatsız etmeyelim.”

Parola, im ve şifre; şimdi her şey tamam işte. Vagonların arasına geçip sigaralarımızı yaktık. Cebimdeki zarfı kendisine uzattım. Bir an göz göze geldik, o kadar. Aslında çok dikkatli bakmamamız gerekiyor. Arkamızı dönüp ayrıldık. Zaten ilk istasyonda da iniverdim.

Ertesi günkü gazetelerden okudum. İndiğim Ankara trenine sabaha karşı yapılan baskında çatışma çıkmış ve aranan bir kişi karanlıktan da yararlanarak kayıplara karışmış. Gazetede ki fotoğraftaki kalabalık içindeki birini anımsadım. İlk bindiğim Gaziantep treninde yanıma oturan o kılıksızın ta kendisi! Kimdi ve Ankara trenine nasıl binmişti!?

Mahallemizin berberi Kerim Abiye uğradım. Uzun yıllardan beri görmemiştim. İçeri adımımı attım ki; o eski radyosu yine kısık sesiyle çalışıyor. O günlerde herkesten kuşkulansak dahi, bu berber dükkânı sıcak gelirdi. Ben geldim yetmiş üç yaşına, o benden daha büyük; ancak sanki hiç çökmemiş ve hâlâ dinç duruyor.

Çay içiyorduk ki birisi geldi. Birbirlerine sarıldılar. Adam bana başıyla selam verip berber koltuğuna oturdu. Kerim Abi, radyosu gibi yavaş yavaş; havlu, sabun, fırça derken... Adamın yüzünü köpüğe boğdu.

Önce ilgimi çekmeyen adam konuşurken “Şimdi!...söyle.” dediğinde beynimde öyle bir şimşek çaktı ki! Bu oydu. Evet, O. Gözlerim bağlıyken çevremdekileri seslerinden tanırdım. Günlerce sürmüştü... Sessiz durup seyredenlerin de olduğunu duyumsuyordum. Ancak bu adam, “Adları anımsamama eğitimi”mizi çözmeye çalışanlardandı ve bizse çözülmeyenlerdendik. Ve yorulduğunda da durup “Şimdi!...söyle,” diyendi.

Kesinlikle O, nasıl anımsamam?! O zaman trenden kaçanı ve aslında hiç kimseyi anımsatmamıştı ya!

“Kerim Abi beyefendiyi tanıştırmadın.” diye sorup aynada tersten adamın gözlerinin içine dik dik baktım.

“Dostum, çocukluk arkadaşım. Kırk yıldır da altlı üstlü otururuz.” deyip sakal tıraşına devam etti.

Yerimden kalkıp adamın yanındaki boş koltuğa oturdum.

“Siz de Kerim Abi gibi hiç yıpranmamış görünüyorsunuz.” dedim, aynadaki gözleri bende idi. Yanıt vermedi zaten de veremezdi, ustura boğazındaydı.

“Bense o günlerde ciğerlerimi yitirdim, sol elim zor tutuyor. Kerim Abi, beyefendiyi, çok eskiler-

den birine benzeceğim sanki,” deyip çaprazdan bakmayı sürdürdüm ancak o gözlerini kaçırdı.

Bu arada, bir genç hızla içeri girip Kerim Abinin kulağına bir şeyler söyledi. O da usturayı sehpa ya bırakıp gençle birlikte çıktı. Çıkıtlar çıkmasına da ustura yere düşüverdi. Eğilip alayım derken, adamın gözleri bende takılıydı. Usturayı elime almıştım ve bakışmayı sürdürüyorduk ki Kerim Abi geri içeri girdi. Adamın beni izleyen gözleri bunda sabitlenip kalmıştı. Usturayı Kerim Abiye uzattım.

Bütün bir geçmiş gözümün önünden geçmişti. Sıkıldım, sinirlendim. O kuşak bütün bir yaşamını feda etmişti... Hoşça kalın demeden kendimi attım dışarıya. Kerim Abi akşam telefonla arayıp dostunun koltukta öylece kalakaldığını söyledi!...

MERSİN SANAT EDEBİYAT DERGİSİ
SÜRDÜRÜMCÜ FORMU

ADI SOYADI:

POSTA ADRESİ:

E-mail:

Tel:

“BAĞIŞ” AÇIKLAMASIYLA İŞ BANKASI MSE
IBAN TR41 0006 4000 0016 6003 2674 31

(Yaz aylarında adresiniz değişecekse belirtiniz;)

Temmuz-Ağustos Eylül sayısı, yaz aylarında farklı adreslerde bulunacağımdan bir sonraki sayı ile gönderilsin.

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA MAARİF VEKÂLETİ MEKTEP MÜZESİ

ERKAN ÖZAYDIN

Cumhuriyetin başarılarından belki de en önemlisi eğitim birliği ve çağdaş eğitimi gerçekleştirmiş olmasıdır. Yurtdışından modern eğitim araçlarının getirilmesi, öğretmenlere tanıtılması ve okullarda kullanılmaya başlanmasında yeni bir kuruma görev verilmiştir. Bu amaçla 'Maarif Vekâleti Mektep Müzesi' kurulmuş, yöneticiliğine İsmail Hakkı Tonguç getirilmiştir. Müze, modern dünyayı yansıtan bölümlerden oluşturulmuştur. Bu bölümlerden birisi fotoğrafların yer aldığı bölümdür.

İsmail Hakkı Tonguç (1893-1960), Köy Enstitüleri'nin mimarı ve dönemin ilköğretim müdürüdür. 1918 yılında İstanbul Darülmüallim (İstanbul Öğretmen Okulu)'den mezun oldu. Fransızca'yı okulda, Almanca'yı kendi olanaklarıyla öğrendi. İttihat ve Terakki, Almanca bilmesi nedeniyle 'Pedagoji' alanında Almanya'ya eğitime göndermiştir. Kalsruhe-Ettlingen Öğretmen Okulu'ndaki eğitimi, modern eğitim ve çağdaş dünyayı tanıma olanağı vermiştir. Araya I. Dünya Savaşı girmiş, Ankara Hükümeti yarım kalan eğitimini tamamlaması için 1921 yılında yeniden Almanya'ya göndermiştir. 1925 yılında Avrupa'nın değişik ülkelerinde mesleki eğitim kurumlarında incelemeler yapması istenmiş, altı ay boyunca Fransa, İngiltere ve Almanya'da mesleki eğitimi incelemiştir. Almanya'daki 'Kır Eğitim Okulu ve Leibzig Deney Okulları'yla yakından ilgilenmiştir. İleride sözünü edeceğimiz 420 cam slaytın Leibzig'de üretilmiş olması, bu ilişkiyi açıklamaktadır. Tonguç bu şehirdeki 'İş Eğitimi Seminerleri'ne katılmış, Münih'te eğitim uzmanı Kerschensteiner ile görüşmüştür.

1926 yılında Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati tarafından 'Levazım ve Âlatı Dersiye Müzesi Müdürlüğü (Milli Eğitim Bakanlığı Ders Araçları ve Gereçleri Müze Müdürlüğü)'ne atanmıştır.

Eğitim aracı olarak cam slaytların kutularında yazılı adıyla; Maarif Vekâleti Mektep Müzesi'ne müdür olarak atanmıştır. Bu görevdeyken ilköğretim müfettişleri ve öğretmenleri için "İş İlkesine Dayanan Eğitim" kursunu düzenlemiş, yabancı uzmanlarla birlikte ders vermiştir. Köy Enstitüsü'nün temel ilkesi olan "İş İçin, İş İçinde, İşle Eğitim" anlayışını geliştirmiştir.

İsmail Hakkı Tonguç

1927 yılında Ankara'da uluslararası ders araç gereçleri sergisi açmıştır. Eğitime katkı verecek pek çok kitabı ve makalesi yayımlanmıştır. Günümüzde Ankara'da adına kurulan vakıfta bu yayınlara ulaşılabilir.

Maarif Vekâleti Mektep Müzesi

1 Mart 1926 tarihinde 2287 sayılı kanunla Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bir kuruluş olarak "Mektep Müzesi" kurulmuş ve Ankara'da Maarif Vekâleti binası içinde ayrılan iki salon da açılmıştır. Müdürlüğüne 4

Mart 1926 tarihinde İsmail Hakkı Tonguç atanmıştır. 1928 yılında ise Mektep Müzesi Yönetmeliği, “Maarif Vekâleti Mektep Müzesi Rehberi” adıyla yayınlanmıştır. Salonlarından biri **Mektep Levâzımı ve Alet-i Dersiye (Mektep Malzemeleri ve Ders Aletleri)**, diğeri de müze eşyasına ayrılmıştır. Müze eşyası; mekteplerden gelen eşya, kitap ve yabancı ülkelerden gönderilen örneklerden oluşmuştur. Her iki salonda da teşhir edilecek ürünler belli bir plan çerçevesinde dizilmiş ve numaralar verilerek her bir malzeme isimlendirilmiştir. Özellikle okullardan gönderilen materyaller ayrı ayrı tasniflenmiş ve okulların isimleri levhalara yazılmak suretiyle belirli hale getirilmiştir. Türk eğitim tarihini ilgilendiren değerli eşya ve belgeler toplanmış, sergilenmiş ve korunmuştur. Mektep Müzesi yetkilileri öğrenci ve öğretmenlerin çalışma örneklerini, okulların eğitim durumlarını yansıtan fotoğraflarını toplayarak, müzeyi ziyaret edenlere okul hayatını göstermeyi hedeflemiştir.

Mektep Müzesi’nin tek amacı okul malzemelerini sergilemek değil, bu malzemelerini en uygun şekilde temin etme biçimini açıklamak, yani bilgi verecek bir danışma merkezi olarak da düşünülmüştür.

Bazı kıymetli malzemelerin ise öğretmenler tarafından derslerinde kullanılmak üzere ödünç alınabilme sistemi de oluşturulmuştur. **On Mektep Müzesi** örneğinde tüm okullarda sergiler düzenlemek, yabancı ülkelerdeki eğitim yöntemlerini, kullandıkları alet ve malzemeleri Türkiye ile karşılaştıran toplantılar düzenlemek, çeşitli okulların müfredat programlarına göre ders aletleri, mektep eşyaları rehberleri oluşturarak kitap halinde basmak, önemli çalışmaları arasında yer almıştır.

Örneğin 1929 yılında Maarif Vekâleti tarafından Mektep Müzesi’ne **Tahnit Uzmanı M. Jozef Kapon** 350 lira maaşla görevlendirilmişti. Kendisinden mumyalama tekniğinin öğrenilmesi konusunda yararlanılmıştı.

Bir başka örnek de müdürlük tarafından yayınlanan eserlerdir. Mektep Müzesi’nin düzenleyeceği konferans ve kurslar arasında dönemin yeni

eğitim malzemelerinden sayılan **“Fotoğraf, Projeksiyon, Mikroskop”** gibi aletlerden eğitimde nasıl yararlanılacağı ve aletlerin nasıl kullanılacağına dair konferans ve kurslar verilmesi de planlanmıştır. Ders aletlerinin ülkemizde yapılabilmesinin de imkânları da araştırılmıştır. 1938 yılına kadar toplanan eşyaların bir kısmı, 1945 yılında **Gazi Eğitim ve Hasanoğlu Köy Enstitüsü**ne taşınmıştır. 1947 yılında, ‘Türkiye’de Mektep Müzesi’nin Açılışı ve Sergilenen Eşyaların Listesi’ bir yangın sonucu Mektep Müzesi, Maarif Vekâleti binasının da yanması ile tüm

‘İskender Lahti’-İstanbul Ark. Müzesi’ni gösteren cam slayt (Erkan Özaydın Koleksiyonu)

Müzenin Cam Slaytları

Koleksiyonumda yer alan cam negatif ve pozitifler¹ cam slaytların etiketlerinde üretici firma, fotoğrafçı ve konusu yazılı, eğitim amacıyla kullanılmak üzere hazırlanmış, cam pozitif slaytlardan oluşmaktadır. Koleksiyon 2008 ve 2018 yılları arasında biraraya getirilmiştir. 422 cam pozitif slayt, her biri 25 cam alacak şekilde hazırlanmış, 10x10.5x18 cm boyutundaki 18 mukavva kutuda bulunmuştur. Her kutu, içinde her bir cam pozitifin ayrı ayrı yerleştirilebileceği 25 bölmeden oluşmuştur. Ön yüzündeki etikette, üretici firmaya ve fotoğraf serisini hazırlayan ekibe ait bilgiler yer almıştır. Cam slaytlar, Maarif Vekâleti Mektep Müzesi’nden günümüze ulaşmıştır. İçerdiği konular başlıca ‘Sanat Tarihi’ konula-

¹Henüz film kullanılmadan önceki dönemde, fotoğraf cam plakalar üzerine çekiliyordu. ‘Islak kolodyon’ yöntemiyle hazırlanan ve fotoğraflar yerini ‘kuru plak’ yöntemine, daha sonra da filme bırakmıştır.

rıdır.. Buluntu, 25'li slaytlar içeren 18 kutudan oluşmuştur.

Almanya'nın Leipzig kentindeki sanat yayıncısı E. A. Seemann Firması tarafından, Prof. Dr. phil. Ernst Gustav August Bux (1890-1951) ile Dr. H. Warg ve Öğrencilerinin bilimsel danışmanlığında, Fotoğrafçı Karl Leonhardt tarafından 1924 yılında çekilerek 1924-1930 yılları arasında eğitim amacıyla, ticari olarak üretilmişlerdir. Yıllar içinde yeni arkeolojik kazılar yapıldıkça veriler zenginleşmiş, farklı konularda cam pozitif sayısı toplam 51.000'e ulaşmıştır.

Cam Slayt Kutusu
(Erkan Özaydın Koleksiyonu)

Koleksiyondaki slaytların konuları; Geçmişte Hayat, Dünyanın Harikaları, İtalyan Rönesansı, Napolyon Dönemi ve Fransız İhtilali, Eski Orient; Babil-Asur-Pers-Mısır, Roma Tarihi; Cumhuriyet Dönemi-Sezar Döneminde Roma Şehirleri-Augustus Dönemi-Batı Roma Mutlakîyetinin Çöküşü, Grek Tarihi-Girit Miken Kültürü-Helenistik Kültür-İskender Döneminde Atina Çevresi-Perslerin Sonuna Kadar Ulusal Yunan Kültürü- Kolonizasyon / Perslerin Sonuna Kadar Şehirler ve Çevreleri - Atina ve Çevresi, Hamburg ve Elbe Çevresi'dir.

Fotoğraf çekimi sırasında ışığın geliş açısı, kadraj, kompozisyon, objektif seçimi, net alan derinliğinin ayarlanması gibi konularda fotoğ-

rafçıların özenli davrandıkları gözlemlenmiştir. İçerik bakımında sanatsal değil belgesel fotoğraf bağlamında değerlendirilebilir. Ancak belgesel

'Ayasofya'(Erkan Özaydın Koleksiyonu)

açıdan titiz bir yaklaşım içinde oldukları görülmektedir. Açık alanda yapılan çekimlerde fotoğrafçıların mimari fotoğrafçılık kuralları çerçevesinde hareket ettikleri saptanmıştır. Müze içi çekimlerinde, kapalı mekânlarda ve müzelerde tarihi eser ve obje çekim kurallarını uyguladıkları görülmektedir.

'Ayasofya'(Erkan Özaydın Koleksiyonu)

Bu görseller eğitim amaçlı kullanılmak üzere çekildikleri için, tek bir fotoğrafta tarihi alanı, yapıyı ya da eseri en doğru biçimde yansıtabilecek, eser hakkında en fazla bilgiyi verecek şekilde fotoğraflanmıştır. Fotoğrafçıların, belgesel fotoğraf ve mimari çekim kuralları içinde üretirlerken bazı

fotoğraflarda insanların ölçek olarak kullanıldıkları gözlemlenmiştir. Cam slayt serisi; arkeoloji, güzel sanatlar ve sanat tarihi eğitimi amacıyla hazırlanmıştır. Günümüzde bu fotoğraflar yalnızca belgeleme niteliği ile kalmayıp, çekildiği mekânlardaki eserlerin yer değiştirmesi, kazının ilerlemesi, sergilenme koşullarının değişmesi ya da eserin tahribatı nedeniyle fotoğrafların kendisi de bir belge, sanat tarihinin konusu haline gelmiştir.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında bir yandan medrese eğitimi, diğer yandan eğitimde yenileşme çabaları sürüyordu. Askeri Mühendislik, Tıp ve Güzel Sanatlar eğitimi buna örnek gösterilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra ise çağdaş eğitime geçilmiştir. İlkokul, ortaokul ve lise eğitiminde, İsmail Hakkı Tonguç, Avrupa'da ve Kuzey Ülkeleri'ndeki eğitim incelemiş, yurtdışından modern eğitim araçları getirtilerek çağdaş eğitime geçilmiştir.

Üniversite eğitiminde 'Eğitim Birliği' (Tevhid-i Tedrisat) sağlanmıştır. Yeni bir teknoloji olarak 'fotoğraf', Sultan II. Abdülhamit Dönemine rastlamıştır. Pera'daki stüdyolarda fotoğraf çekilme-ye başlamasının ardından yaygınlaşmıştır.

Maarif Vekâleti Mektep Müzesi'ne Almanya'dan getirtilen cam slayt fotoğrafların, tarih ve sanat tarihi eğitiminde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu fotoğraflar, 1947 yılında Maarif Vekâleti Mektep Müzesi'nin yanmasının ardından okullara ödünç verilen ve geri dönemeyen eğitim materyalleridir. Hazırladığım sanat tarihi yüksek lisans tezimde 'Fotoğraf Tarihi' üzerinde çalıştım. Tezimde, elime geçen 'cam negatif ve pozitifler' buluntusu üzerinde çalışırken bu kez rastladığım cam slaytlara yer verdim. Almanların, 'Ulus İnşası' düşüncesiyle hazırladığı cam slaytların çağdaş eğitim amacıyla getirildiğini anladım ve Cumhuriyet'in çağdaş eğitim çabasını göstermesi bakımından önemli gördüm.

Kaynakça

- 1-Özaydın, O.E. Görsel Kayıt Tarihinde Cam Negatifler ve Cam Pozitifler. Yüksek Lisans Tezi Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı. Mersin. 2019
- 2-Batır, B. Türkiye'de Mektep Müzesi'nin Açılışı ve Sergilenen Eşyaların Listesi. ERDEM, Aralık 2018; Sayı: 75; 5-34

TURGAY DEĞİRMENCİ KORONA GÜNLERİ

7.

Gitti Azer[1]
Başımıza gelene bak
Müslüm[2] de gitti
Tanrı istemeyince
Her akşam oturup içtiğimiz
Kadehler şimdi ıssız

Gitti
Birikmiş bulaşıkları
Bana bırakarak
Sevgilim de

Yaşarken de ölünür
Derken
Beni mi anlatıyordun
Salim[3] Abi

8.

Aynı cehennemi
Yaşıyoruz
Bir anlamda
Katilimle ben
Çekildik sığınaklarımıza
Bekliyoruz
Çıkıp gelecek
Şiir dilli o mehdiyi
Biliyoruz, ölmedi
Kururken soyumuz
Kayıplar ülkesinden
Seslenen
On ikinci kişi

- [1] Azer Bülbül
[2] Müslüm Gürses
[3] Salim Dündar

BERGAMOTLU ÇAY*

Ş. DİDEM KEREMOĞLU

Çantasından işlemeli gümüş aynasını çıkartıp baktı kendine. Artık gözleri eskisi kadar keskin görmese de yılların alışkanlığıyla şöyle bir krepsini kabarttı saçının, dudaklarının kenarında parmaklarını dolaştırdı, hafifçe çimdikledi yanaklarını. Yalnız gözleri mi, kulakları hatta koku alma duyusu bile eskisi gibi değildi kuşkusuz. Yaş aldıkça keskinleşen tek şey geçmiş hafızasıydı.

"Kiminle konuşuyorsun bu kadar uzun Gülseren?" diye seslendi mutfaktaki yeğenine. Daha istasyona yürüyeceklerdi. Sinema saatini kaçırmasalardı bari.

"Zeynep'le," diye geldi cevap. "Sen hazır mısın hala?"

"Çantam kucağımda, paltom sırtımda bekliyorum." Eliyle mantosunun kürklü yakasını birleştirdi. "Pes yani," diye söylendi kendi kendine. "Bir türlü çıkamadı."

"Duymadığımı sanma!" diye girdi odadan içeri Gülseren Hanım. "Kauçuk tabanlı botlarını giy, daha rahat yürürsün." dedi, sikkın!

"Tarifeyi erkene almışlar, kör olasıcalar," diye söylendi kaçan trenin arkasından.

"Ya da geciktik," dedi yeğeni. "Sana botlarını giy, daha rahat yürürsün, demiştim."

"Daha rahat değil de daha çabuk deseydin o zaman,"

"Tamam hala. Sen haklısın." Yaşlı kadını koldundan silkelediği gibi dibindeki boş banka oturdu. Zaten canı burnundaydı!

İki durak sonra indiler. Bir insan seliyle birlikte basamakları tırmanmaya başlamışlardı ki kalabalığı ortadan ikiye yararak aşağı koşan telaşlı gençlerin yüzünden az kalsın yere kapaklanacaklardı. Merdivendeki kalabalığın dalgalanması devam etti. Önlerine kattıkları gençleri istasyonda sıkıştırmak üzere her yönden; ana kapıdan ya da istasyonu çeviren duvarları aşarak hatta dikenli telle çevrilmiş alanı ellerindeki dev boy tel kesicilerle açarak polis doluyordu her yer.

"İhtilâl mi oldu Gülseren?" diye, fısıldadı kulağına yeğeninin. "Beni sakın kaybetme!"

"Sen de sakın çıkma kolumdan."

Zar zor caddeye attılar kendilerini. Karşıya geçmek için acele eden halasını çantasından çekerek durdurdu.

"Korkma, atlattık o hengameyi," dedi.

"Matineyi kaçıracağız, diye acele ediyorum ben. Gezici miymiş bunlar?"

"Ne bileyim hala. Gezici, işçi, cumartesi anesi... Kim bilir ne için? Kim ister iyi ekmeğini, sıcak evini bırakıp sokaklara dökülmeyi?"

Antrakta, fuayedeki kafeye geçtiler. Salonun çıkışındaki aynaya yansıyan görüntüsünden hiç hoşlanmamıştı Gülseren Hanım. Rengi sapsarıydı. Özensiz topladığı saçları tülüş tülüş dökülmüştü saç bandının kenarlarından. Evden çıkmadan boynuna doladığı fuşya rengi şal, acı sarı kazağıyla çirkin bir tezat oluşturuyordu. Haklıydı halası, iyice koyuvermişti kendini. Annelik işte, diye geçirdi aklından. Evladı kırık dökük, darımadığınken ancak bu kadar özen gösterebiliyordu kendine. Söz vermiş bulunmuştu bir kere. Yoksa zamanı mıydı şimdi sinema keyfi yapmanın? Ama getirmese; suratıyla döverdi halası adamı!

Bayat mısır, ısınmış yağ, beklemiş kahve ve rutubet kokuyordu sinema. Duvarlardaki lambri kaplamalar yer yer kabarmış, su alan ahşap, tavana doğru neredeyse siyaha dönmüştü. Yaşlı kadını oturtup iki kola söyledi. Ortam fazla ısıtılmış, kolalar yeterince soğuk değildi.

"Buz var mıydı acaba?" diye sordu tezgâhın arkasındaki kıza. Hafifçe gülümsedi kız. Çabuk sonlanan bir gülücüktü.

"Bakayım efendim," dedi. Elindeki kahve kupasını bir diğer müşteriye uzattı. Bir yudum alıp fincanı sertçe tezgâha bıraktı adam. Parasının iadesini istedi. Sesi oldukça yüksek çıkıyordu. Kızın, zaten içli olan bakışları buğulandı birden. Ya da kadına öyle geldi. Öyle gelmesiyle de yüreğine koca bir kaya oturdu. Kızının bu sabah telefondaki ağlamasını anımsadı yine. Halasının kapisine karşı duramamış, çocuğu telefonlarda öyle ağlarken...

"Buz kalsın, yavrum," dedi. Kız da zaten çoktan unutmuştu buzu.

İnadına yavaş yürüyor gibi geldi kadına. Arada iyice duruyor, bin senedir çantasında unutilan

bir mendille gözlerini siliyordu. "Dizginleri eline almadıkça zorbayı durduramazsın," derdi annesi. "Halan kadar egoisti az bulunur. Aman kızım, ölürsem vasiyet, kalırsam nasihat olsun, dizginleri kaptırma."

"Yeni çıktı daha hastaneden," dedi Gülseren Hanım. "Kalsaydın sen sinemada. Bitirseydin filmi. Sonra bir taksiyle dönerdin. Benim sinemalarda keyif çatma zamanım mı şimdi hala!" Çekinmeyle ısrar arası ama en çok da bıkkın bir ifade vardı yüzünde. "Hadi akşam kocası yanında da gündüzleri... Evladım öyle bir başına üzüntü çekerken... Bana bir de ağlama numarası yapma çok rica ederim..." diye sürdürüyordu ki konuşmasını,

"Aman zaten pek bir nafileydi film. Bunamaya yakın bir kocakarıyı görmek için üstüne para vermeye ne ihtiyaç vardı acaba?" dedi halası. İnanmaz gözlerle baktı Gülseren Hanım! Ne yapacağı hiç belli olmuyordu gerçekten de. Yıldız Kenter'in filmine gidelim, diye başının etini yiyen kendi değilmiş gibi... "Kıza varınca şöyle kokulu bir çay demle," diye devam etti halası, "şuradan da az bir fondan alalım. Milföy pasta da sever o. Şenlensin çocuk." Karşısındakini hayretler içinde bıraktırmayı başarmıştı yine.

"Bakma öyle aval aval suratıma Gülseren," dedi. "Ruhsuz değilim ben. Alışıyor insan zamanla başına gelene... O da öyle olacak!"

"Canım, onun olur yine çocuğu," diye sinirli sinirli cevap verdi yeğeni. "Senin zamanındaki gibi mi şimdi tıp?" Bu kez de yaşlı kadın sustu.

Kırıp döken her şeye, ezen, tüketen, üstünden silindir gibi geçen ölümlere bile alışıyor insan. O da ışığı solgun hayatına alıracak. Neşesiz bir eve... Etrafında boy atan çocuklarla dolu hayatlara özenmemeye, diye geçirdi aklından, birbirinin tıpkısı günlere alıracak. Kalınlaşacak, kösele gibi olacak zamanla! Üzüntü geçirmez olacak.

Kahkahalar atıyordu kızı. Çocuğu güldükçe gençleşti güzelleşti Gülseren Hanım. Aylardan

nisanmış gibi tomurcuklandı. Büyük hala anlatmaya devam ediyor, kızı, kıvrıldığı koltukta dizlerine vura vura gülüyordu.

"Altın kaplatacağım oramı altın!"

"Nereni hala?"

"Suzimi. Farzımuhal bir çocuğum olsaydı şimdi, annen de almayacaktı yanına. Benim gibi huysuz bir kadın ne gelinle ne de damatla yapabilecektim, gözüm de iyice görmüyor artık, kalaktım ortada!"

"Ama daha olur, olur değil mi hala?"

"Enişten, yattığı yerde huzur bulmasın, ölmese olurdu belki!"

"Aman hala, tabi ki anladın sen," dedi kız kırdamalarının arasında. "Yine hamile kalabilirim, hep düşük olmaz değil mi, manasında sormuştum."

Demlenen çayın bergamotlu kokusu bütün bir evi tutmuştu.

*Yazarın, 2024 yılı "Şükrü Bilgiç Öykü Ödülü"nde birincilik alan yedi öykülük dosyasından bir öykü.

PATRICK PÉREZ SÉCHERET

HİKMET'E MEKTUP (1)

(Fransızcadan Çeviren Prof. Dr. Ali Demir)

Bursa'ya geliyorum sıklıkla
Mavi bir kilimde uyuyorum
Konya sokaklarını arşınıyorum
Semazenlerin dansıyla
Şarkılar söylüyorum
Side antik tiyatrodan
Ve seni düşünüyorum
İpeksi şiirlerin dilimde
Senin ülkenle evlendim
Yirmi yaşın çılgınlığıyla
Bir Roma gömütünde yattım
Afrodiziyas gecesinde
Apaydınlık suyunda yıkandım
Pamukkale travertenlerinde
Güzel düşler kurdum
Şairler çağında
Kırmızı bayraklar çektik
Dünyadaki ezilmişler adına
Onur hakkı için yürüdük birlikte
Yanılabılırdık belki
Belli bir ideoloji uğruna
Hep açık kaldı gözlerimiz
Teslim olmadık
Ülis'in deniz kızlarına
Geriye de düşmedik
Kardeşlik savaşımında
Ve yaşlandıysak da şimdi
Ölüm kaçınılmaz olsa da
Ayaktayız hâlâ
Devirebiliriz masaları yine
Ve direnebilir isyancı şiirlerimiz
Güneşin yakıcılığında

ASIM ÖZTÜRK

YENİDEN FİLİZLENMEK

Simav

Koyu karanlıklardan önce
Sarı renklerden bir güz,
Yazdan arta kalan güneşe gülümserken,
Kiraz ve elma bahçeleri
Dağın yamacına sığınmış eski bir kent;
Beyliklerden geriye kalan Simav'a bakarken
Kuşların kanatları,
Kavaklıklara değip geçiyor,

Güz sanki ilk kez geliyormuş gibi
Toprakta yeniden filizleniyor
Ürün artığı tohumlar,
Kuşlardan, karıncalardan,
Sürükleyen yağmur sularından kurtulup
Yeniden yeşillenip büyüyor;

Emekçiler seralarda cıvıtlı sesleriyle
Üretip duruyor,
Tohumdan yaşama dönüşen sesleri,
Penceremi,
Bulutların gövdesinden dağlara doğru açtım
Ilık esintilerle koşup gelen
O uzak zamanların at nallarının sesleri,
Germiyan Beyliği'nden arta kalan Yörük çadırları
Dün gibi açmışlar kurtuluşun süvarilerine
Çadırlarının kapılarını,
Doludizgin Selendi üzerinden
Gediz Irmağının yatağını doldurup Akdeniz'e doğru
Halk egemenliğine dönüştürmek için zamanı
Uykusuz, aç
Akıp gidiyorlar.

ölümsüz karanfiller

bedriye korkankorkmaz

- T İ R E -

Şahin Taş

SİMS
Kitap
sır

BAŞKA BİR ŞEY Demedi

Orhan ÖZDEMİR

de ki mi

Yaygın Yazım Yanlışlarından Kaçınma Kılavuzu

RÜSTEM KURTOĞLU

Verilen ziyafetlerden birinde, garsonun biri, elindeki büyük yemek tabağını yere dö-
kürmüştü. Atatürk, konuğundan özür diledi: "Şu millete her şeyi öğrettim de uçaklık
damesini bir türlü öğretemedim. Boyacı küpü değil ki hemen daldırıp çıkarasın. O kadar
belir-
siz ve
da r
zevk-
g ü -
d u -
gını,
n ü ve
ş i n i
y i -
verdi ki... Feyzi Bey, Allah sizi inandırсын, o Yenice mi minareleri yok mu birbirine
dokunuyor, ayrılıyor, dokunuyor, ayrılıyor; o kaldırım taşları sanki su içinde fasulye
kaynar gibi böyle kaynıyordu. Her boyayı boyadık da fustiki yeşil mi kaldı? Toprağı
bol olası
tız Sof-
laylo -
eski eşi-
ya Mi-
vna bir
tutar kızı ama gururlu mu gururlu bir kadındı. Adaleti çok severiz de, adil insanları
pek o kadar sevmeyiz. Biraz sonra, Ferhat'ın yanında oturan genç, ki Ferhat'ın ona
çok inandığı ve her işi ona güvenip yaptığı söyleniyor, çalgıları kestirdi. Bunca kı-
yım, bunca acımasızlık, bunca kötülük, bunca rezillik olsa da dünyamız hâlâ güzel mi
güzel! Yenildiği zaman dedesi kızardı da, "Ben sana paçadan nasıl tutulacağını öğ-
retmedim mi?" diye bağırırdı. Ele avuca sığmaz bir günde evde durmanın sırası mı?
Osmanlılar döneminde Türkçeye eğitim, bilim ve edebiyat dili olma şansı verilmedi.
Her eviz kokusu da, ne keskin, ne güzeldi. Bir an şaşkınlığınızı yenip can kulağıyla
dinler misiniz beni? Güzel bir kahvaltı yapalım ki kendimize gelelim. Kasaptaki ete
soğan doğramak. Pek yaş olma sıkılırsın; pek de kuru olma, kırılırsın. Yapılacak o
kadar çok iş götürüyorum ki yanımda, sonra da "Tatil yapıyorum," diye kendimi
avutacağım. Sus da ben anlatayım sonrasını. Konuyu öğrendin mi soruları çözersin.
Hayat da bir yerlerde olmaktan, bir yerden bir yere gidip gelmekten başka neydi ki!..
Büyüklüklerini kızdıracağını bilse de cayacaktı bu işten. Ben ki, arkamdan uşaklarını
kıştıran konak sahibi hanımlara başımı çevirmedim. Bilmezler ki bu donmuş sanılan
hayatın da büyük dalgaları, şehirdekine nazaran daha az aktörce, daha çıplak ve içten
iştirakler, daha sarsıcı maceraları vardır. Bir karı ki, sırf kavga ve beddua etmek,
para istemek için ağzını açar... Ortalık sessiz mi sessiz, çıt yok... Öndeki pencereden
ve balkondan görülen evlerse sıradan, bazıları bütünüyle derme döküm. Ne diyey-
mi? Gecele lambaları yanıyor olsun da... Âlemin ağzı torba değil ki büzesin. Erken
eylenmeyi hiç düşünmemişti, kendisini zorlayan akrabalarına hep olumsuz yanıtlar
verirdi, hele şu askerlik bitsin de, derdi. Koyu mu koyu, göz gözü görmez bir ka-
lak vardı. İnsan, hayatının bir devresinde mevkisini kaybedebilir. O mevkisi
kılıkların sonunda elde edilmiş derecelerin aşılması ile kazanılmıştır. Top-

KADINIM

**ÇİFTÇİYİM
GRAFİKERİM
GAZETECİYİM
EMEKCİYİM**

**RESSAMIM
DUYARIM
HER YERDEYİM
İDEALİSTİM
SPORCUYUM
EŞİM
AŞÇIYIM**

**AZIMLIYIM
KONUŞURUM
İŞÇİYİM
ÖZVERİLİYİM**

GÜZELİM

KADINIM **OGRETMENİM** **AVUKATIM**
MÜCADELEÇİYİM **HASSASIM**
SEVGİLİYİM **DOKTORUM** **ÖZGÜRÜM** **GÜÇLÜYÜM**

ÖZGE CAN'IMIZ

‘ÖZGE CAN’ GRAFİK TASARIMI-ÇETİN ACAR

ISSN 2791-7762

9 772791 776006

200 TL